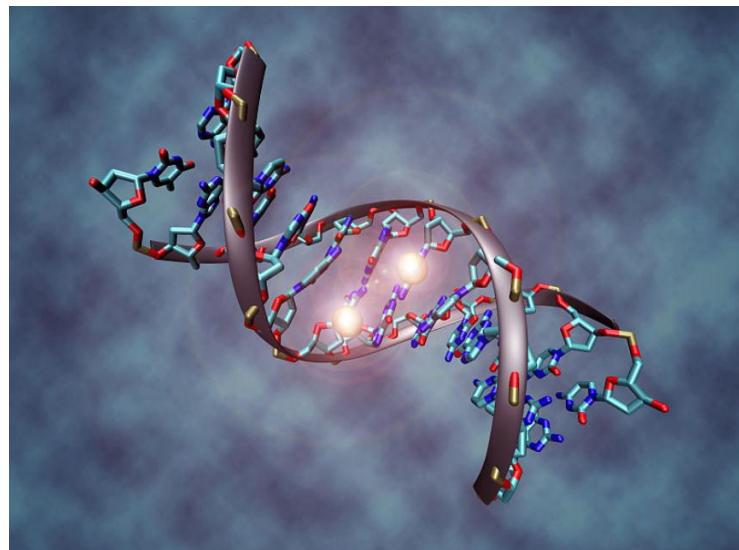
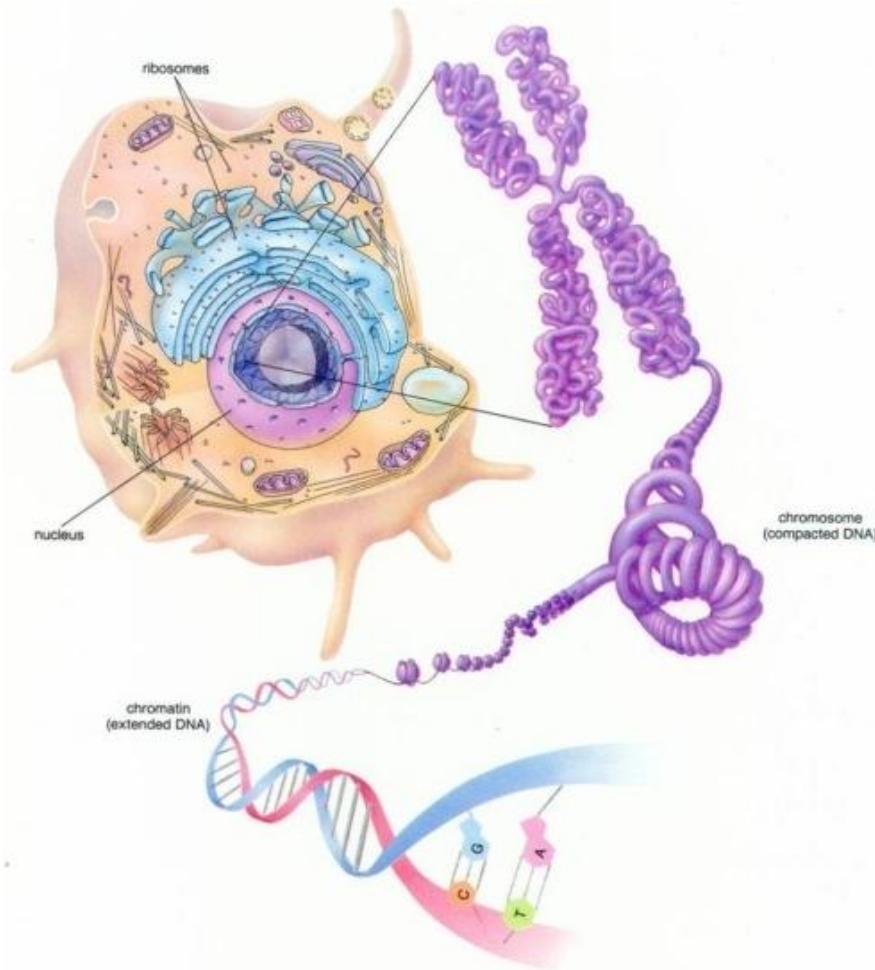

EPIGENETIKA

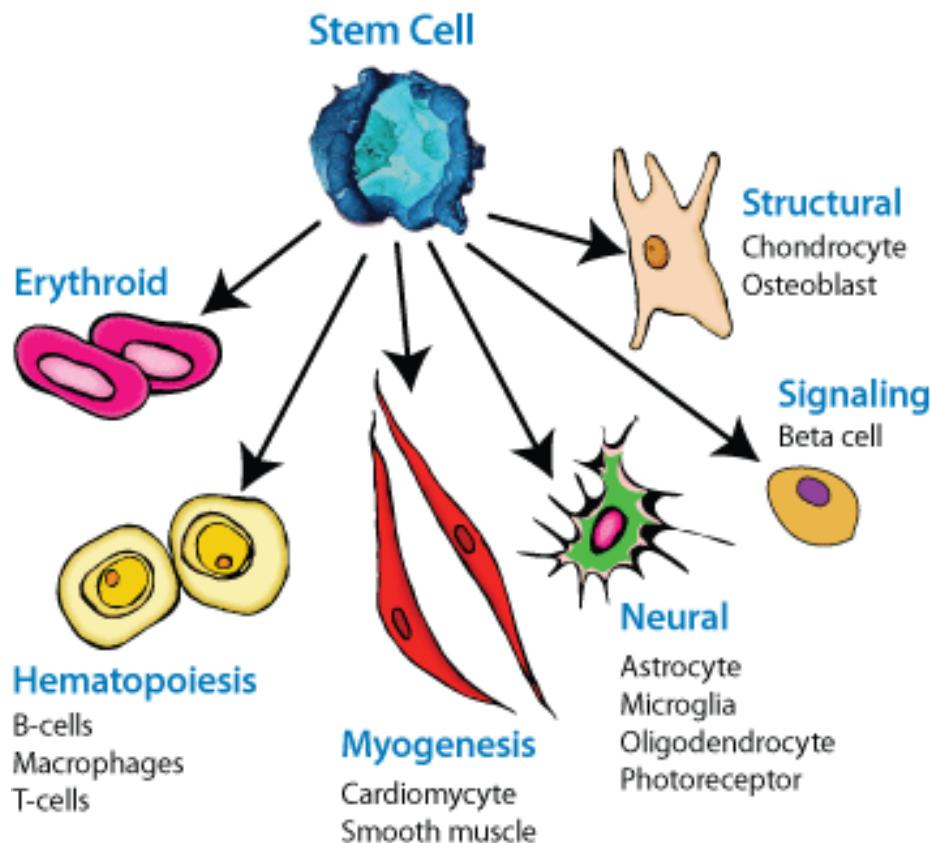
Metilacija kot označevalec pri diagnostiki raka

“ČE BI MOLEKULE DNA RAZTEGNILI V RAVNO LINIJO,
BI 46 KROMOSOMOV, KI SESTAVLJAJO GENOM
ČLOVEŠKE CELICE MERIL BLIZU DVA METRA, VSEH
CELIC (100 TRILIJONOV) PA PRIBLIŽNO 182
BILIJONOV KM (610 krat do sonca in nazaj) (*Centre for
Integrated Genomics*)

Diferenciacija celic

EPIGENETIKA

- grško (*επί*), epi = nad
- **epigenetske modifikacije** so del genomske regulacije
- povzročijo spremembo v izražanju genov
- niso neposredno zapisane v DNA zaporedju
- so dedne (prenos iz celice v celico)

DEFINICIJA: epigenetika obravnava spremembe v izražanju genov, ki niso posledica sprememb v DNA zaporedju (npr. mutacij), so pa dedne (mitoza).

Epigenetski procesi so ključni za:

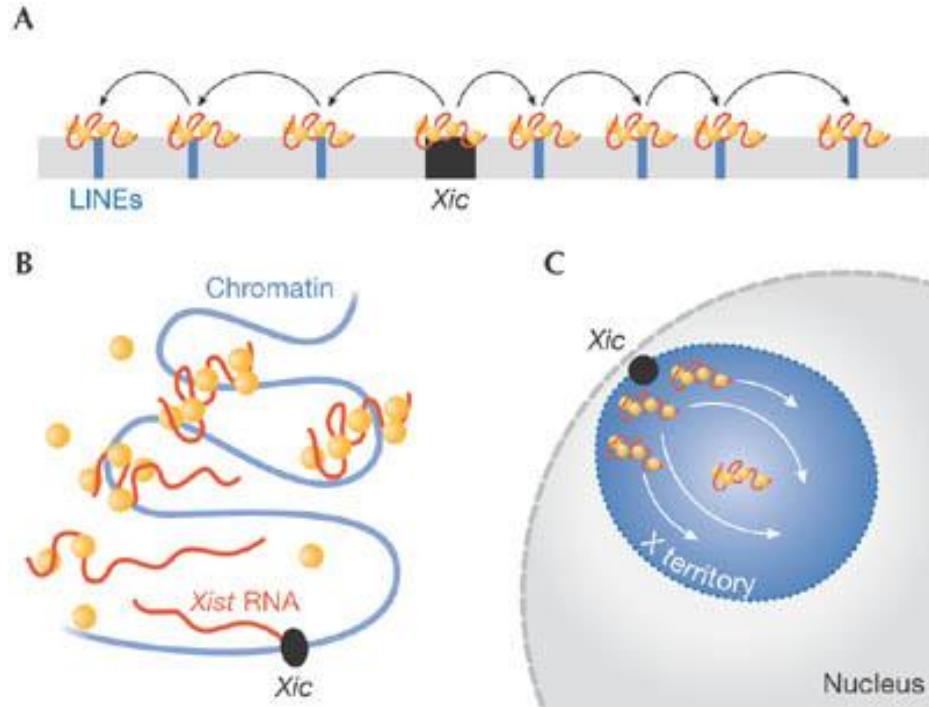
- Diferenciacijo in razvoj
 - Dozacijska kompenzacija (inaktivacija X)
 - Vtisnjenje (imprinting)
- Dolgotrajne odgovore na spremembe okolja (dedovanje, evolucija)
- Delovanje možganov
- Nastanek bolezni (RAK)

DOZACIJSKA KOMPENZACIJA

Dozacijska kompenzacija (“dosage compensation”) je mehanizem, ki ureja izražanje spolno vezanih genov, ki se razlikujejo v pogledu doze pri samcih in samicah, pri katerih je spol določen z XX in XY kromosomi.

Hipotezo je postavila Mary Lyon (zato tudi hipoteza Lyonove), ki pravi, da je pri sesalcih dosežena dozacijska kompenzacija z inaktiviranjem enega od X kromosomov (naključno izbranem) v somatskih celicah samic. Inaktivirani X daje Barrovo telesce ali spolni kromatin. V primerih polisomije X kromosoma (večje število X kromosomov) so vsi, razen enega, inaktivirani.

XIST lncRNA

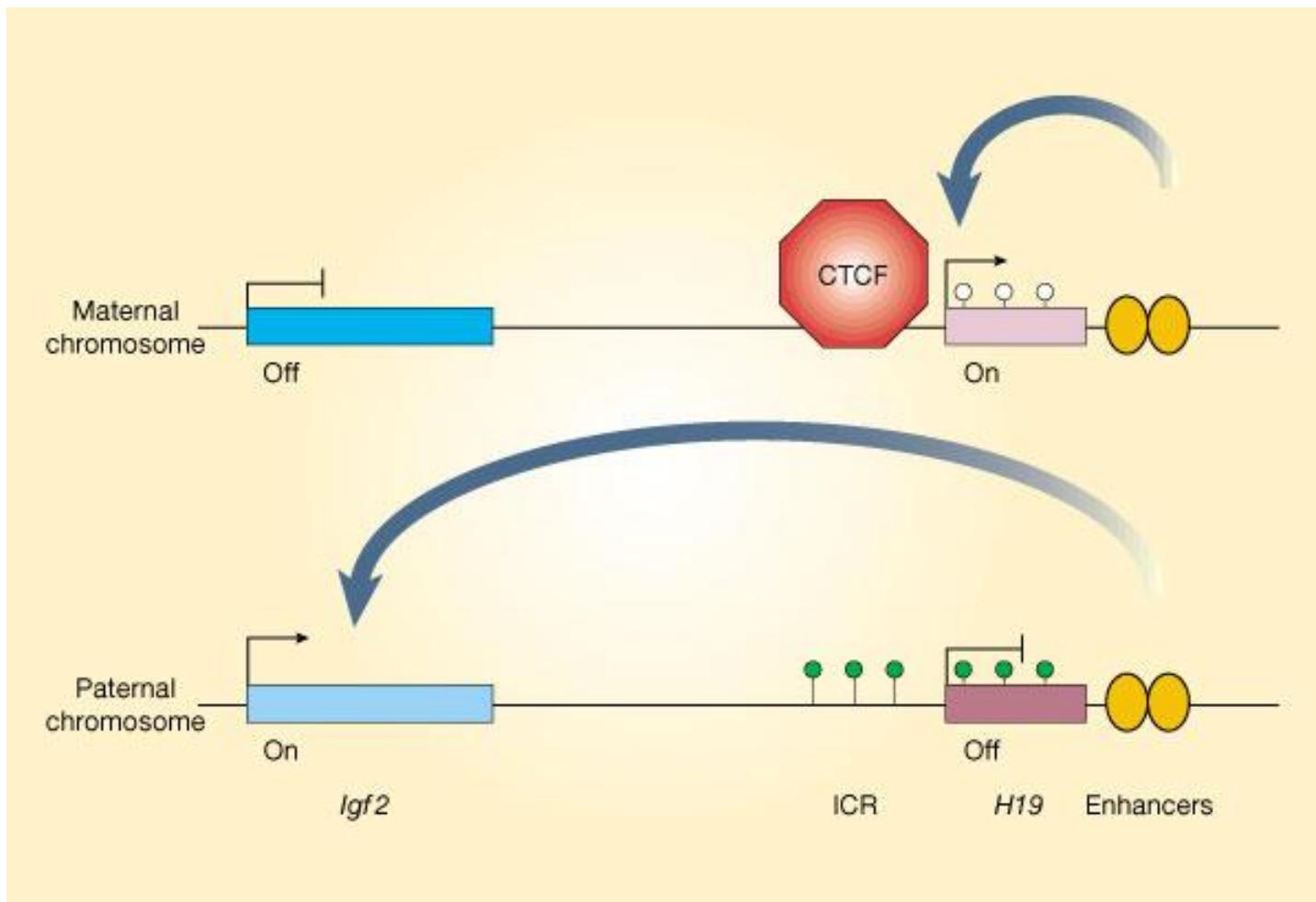
*Cis-Inaktivacija genov na kromosomu X, s tem, da **XIST RNA** vezana na represorski protein Polycomb fizično prekrije gene in jih tako inaktivira.*

Xic, X-inaktivacijski center

VTISNJENJE (“IMPRINTING”)

VTISNJENJE JE PROCES, PRI KATEREM JE KOPIJA GENA
PODEDOVNA OD ENEGA OD STARŠEV, EPIGENETSKO UTIŠANA

H19 lncRNA (2.3kb – 11p15.5)

CTCF - je visoko ohranjen protein – (CCCTC-binding factor) cinkov prst, vključen v različne regulatorne vloge: aktivacijo/represijo transkripcije, vtisnjenje, inaktivacijo kromosoma X

IGF2 – Insuline-Like Growth Factor 2

ICR – “Imprinting Control Region”

EPIGENETIKA IN DEDOVANJE

- Predstavlja nov nivo v “zakonih” Mendlovega dedovanja, ki ga imenujemo mehki-”Lamarck-izem”
 - Pogoji okolja v zgodnjem življenjskem obdobju lahko povzročijo epigenetske spremembe pri ljudeh, ki ostanejo celo življenje in so lahko posledica modifikacije metilacije DNA ali modifikacije histonskih oznak
 - Epigenetska sprememba v času nosečnosti se lahko prenese v naslednjo generacijo.

Epigenetski regulatorni mehanizem

- Epigenetski spomin se vgradi:
 - v metilacijo in hidroksi-metilacijo citozina v DNA
 - Z modifikacijo kromatina (preko histonskih oznak)

To se dogaja s pomočjo izredne mreže

ENCIMOV/ KOMPLEKSOV/ MOLEKULSKIH GRADNIKOV

~ 60

ki vključujejo skupine proteinov **Polycomb in Trithorax**, ki so ključna za večino (če ne vse) razvojne procese in programe v organizmu

EPIGENETSKI MEHANIZMI

- MODIFIKACIJE HISTONOV**

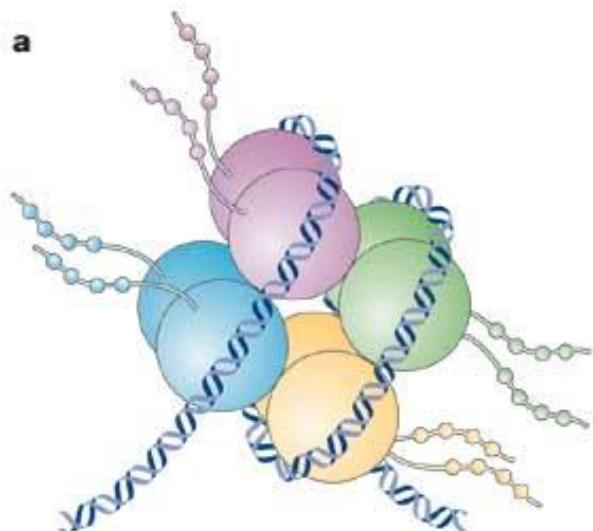
1. acetilacija
2. metilacija
3. fosforilacija
4. ubikvitinacija
5. sumoilacija

- MODIFIKACIJA DNA**

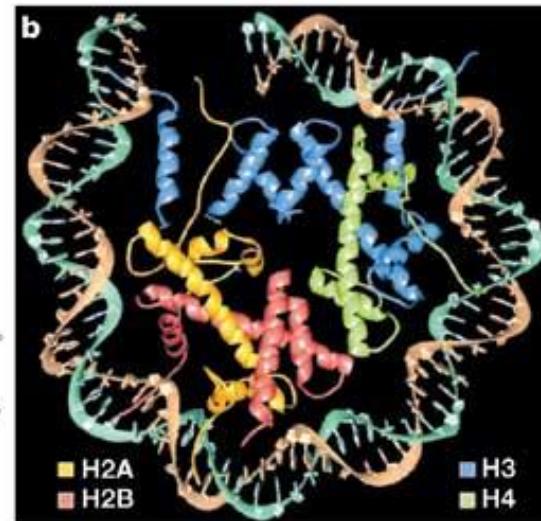
1. metilacija DNA

EPIGENETIKA

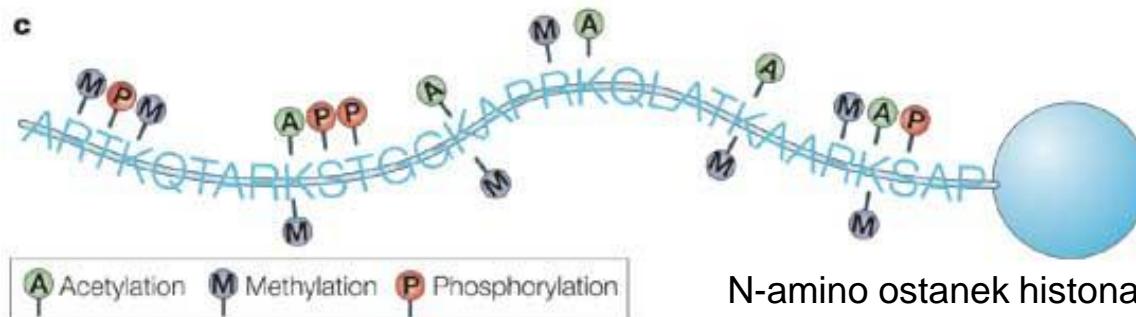
Modifikacija histonov

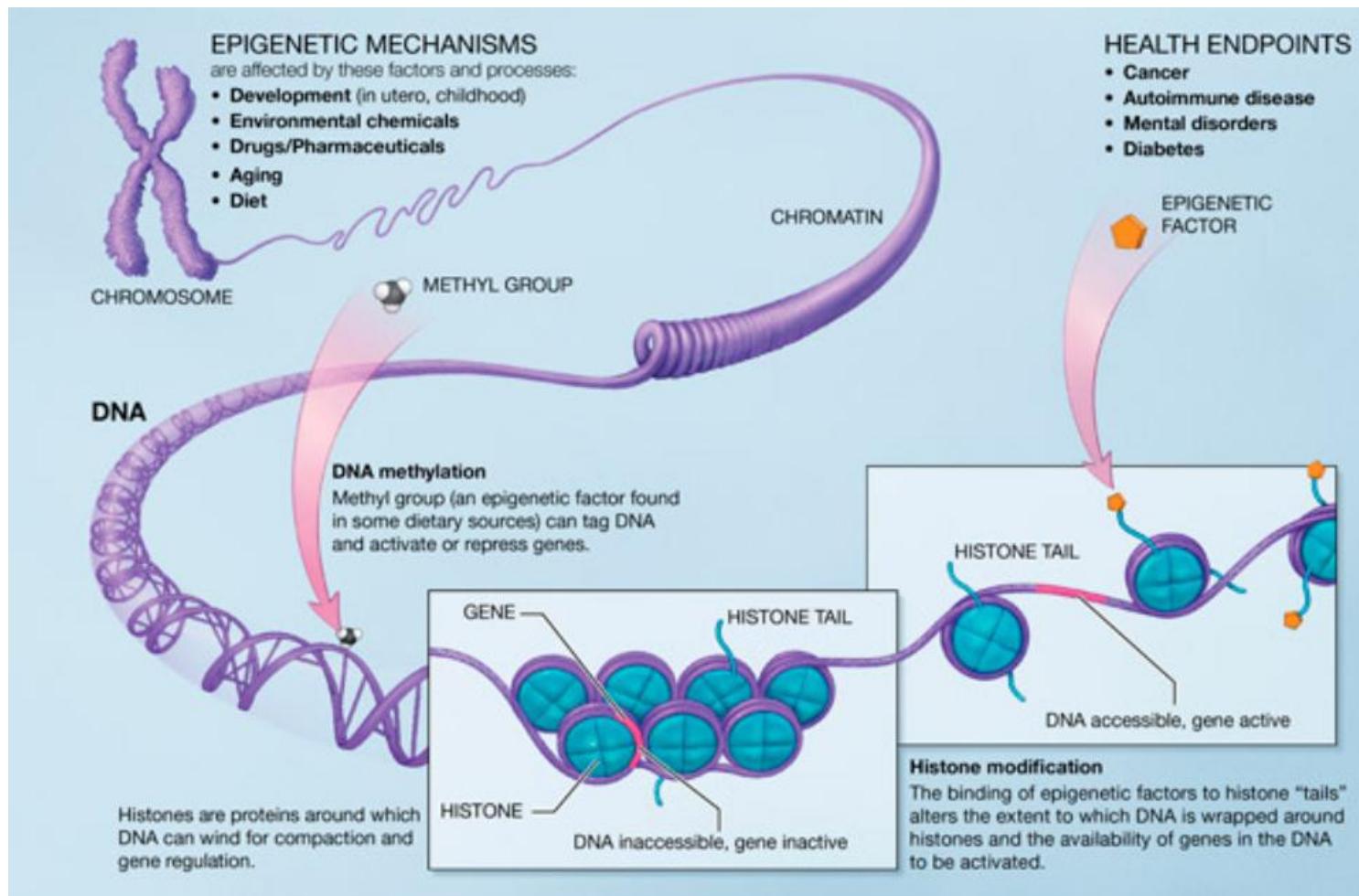
Nukleosom

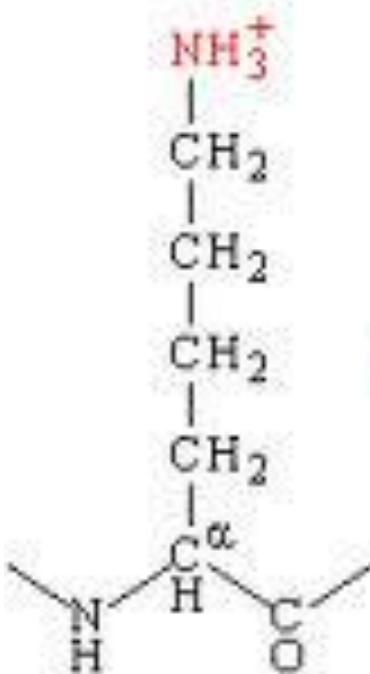
Kristalna struktura nukleosoma in DNA

GENETIKA/EPIGENETIKA

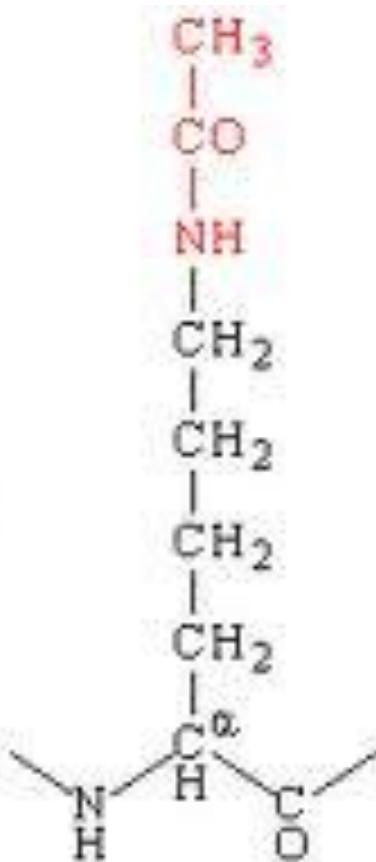

Lysine (K)

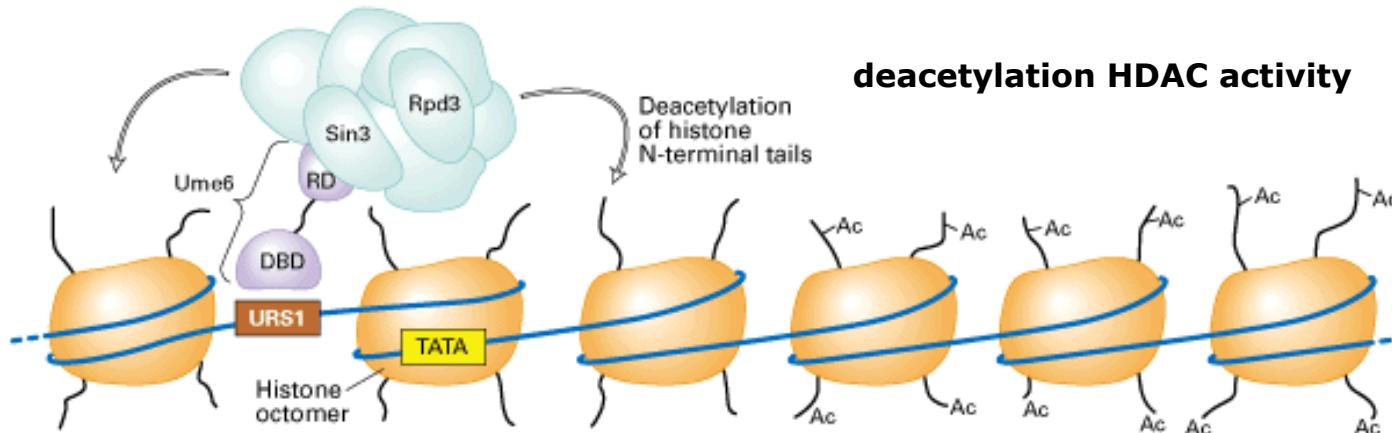
Acetylation
by HATs

Deacetylation
by HDs

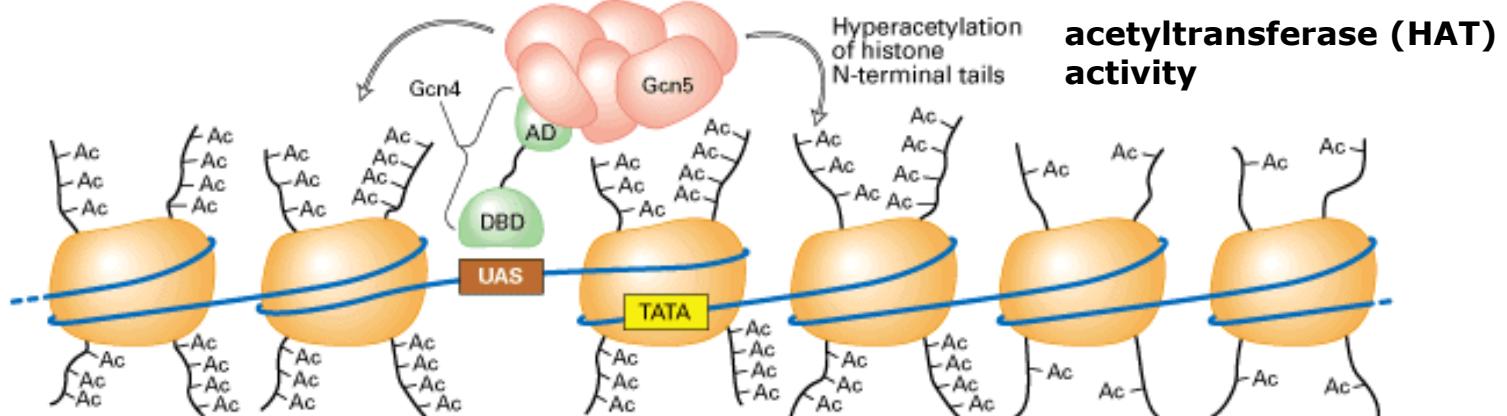
Acetilacija histonov

(a) Repressor-directed histone deacetylation

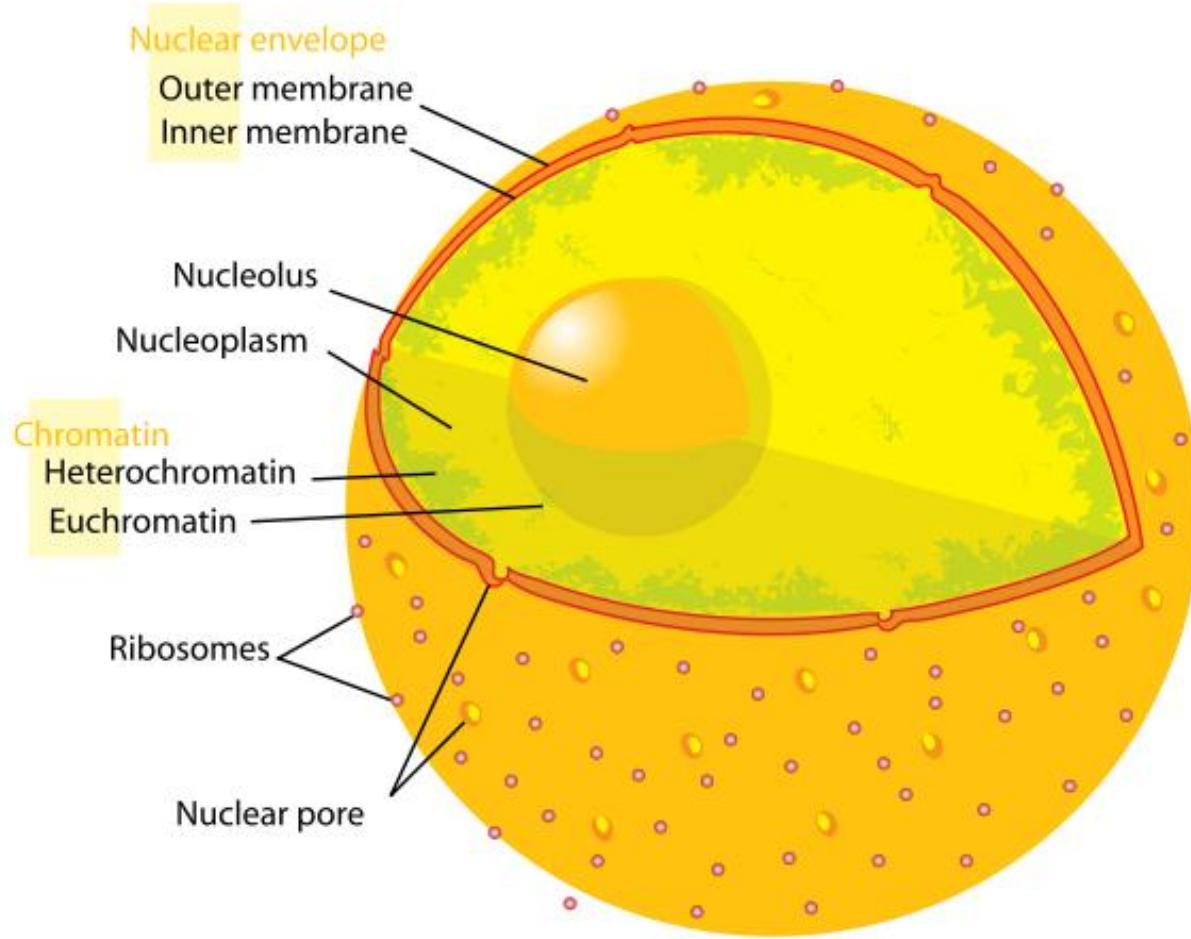
deacetylation HDAC activity

(b) Activator-directed histone hyperacetylation

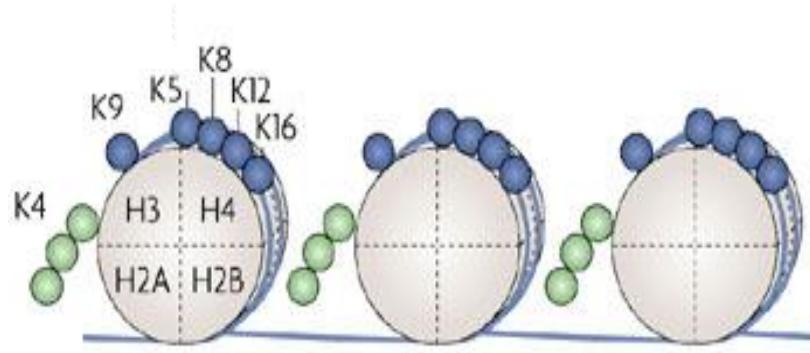

acetyltransferase (HAT) activity

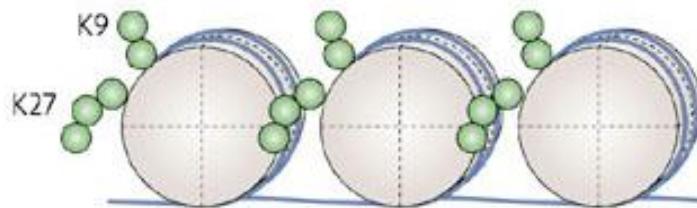
Acetyl-Coenzyme A

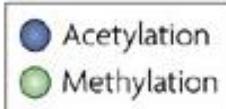
Histonske oznake (kode)

Transkripcija

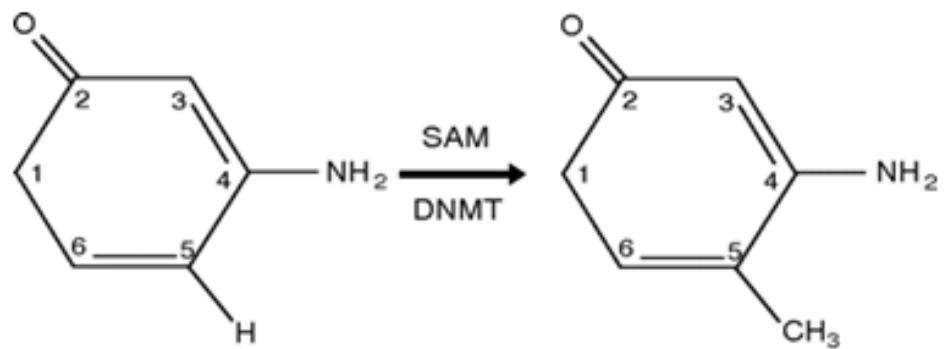
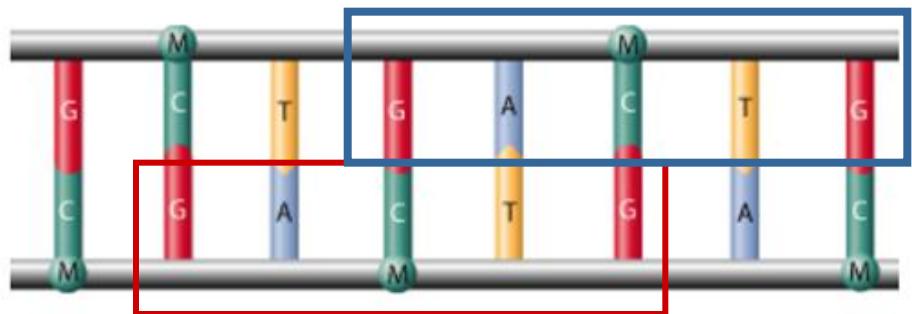

Inhibicija transkripcije

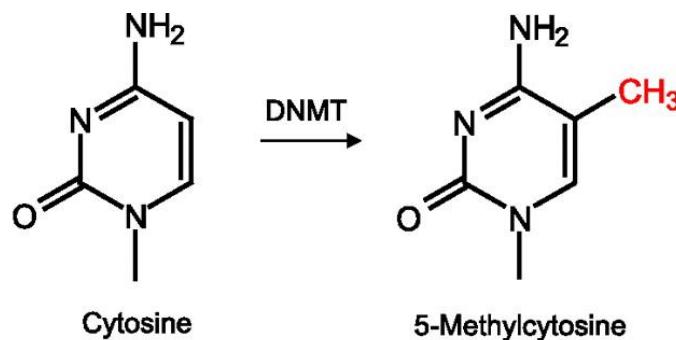
METILACIJA DNA

- kovalentna vezava metilne skupine na citozin
- palindromna struktura
- reakcijo katalizirajo encimi iz družine metiltransferaz DNA
- metiliranih 60-90% CpG mest v humanem genomu, izjema CpG otoki v promotorskih delih aktivnih genov

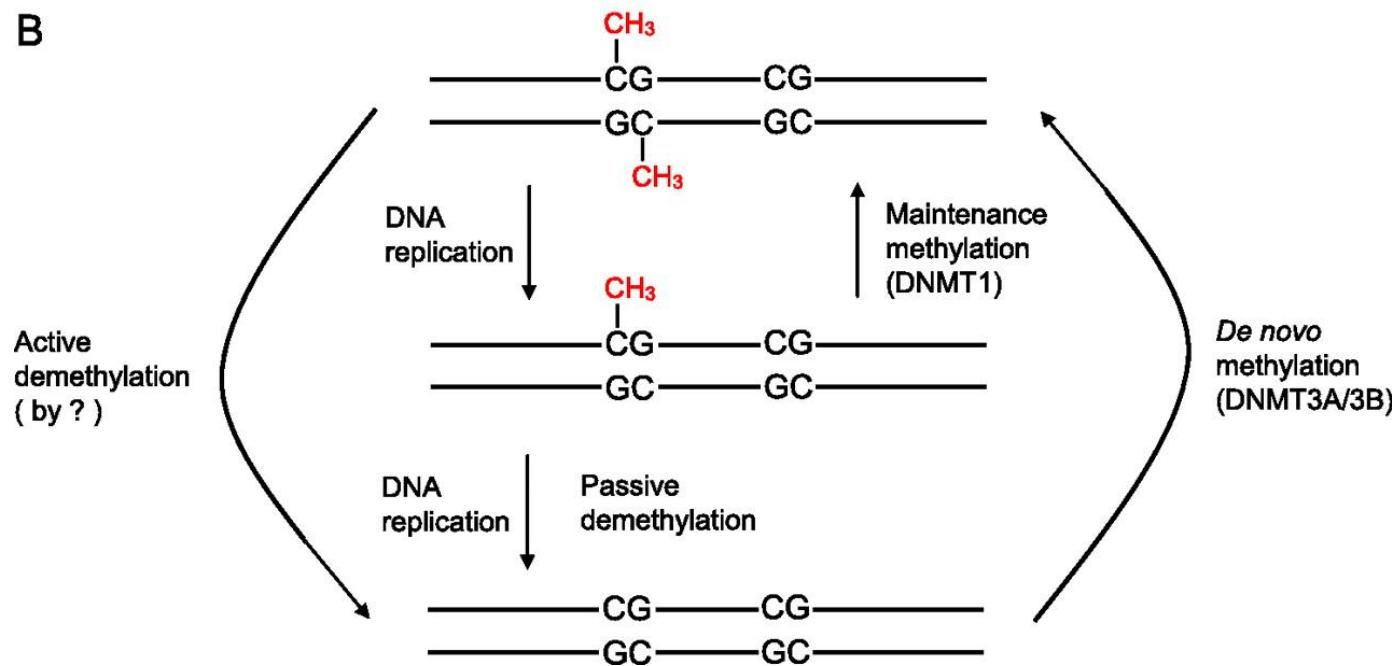

Pregled mehanizmov vpletenih v DNA metilacijo in de-metilacijo pri sesalcih

A

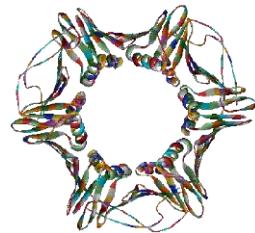
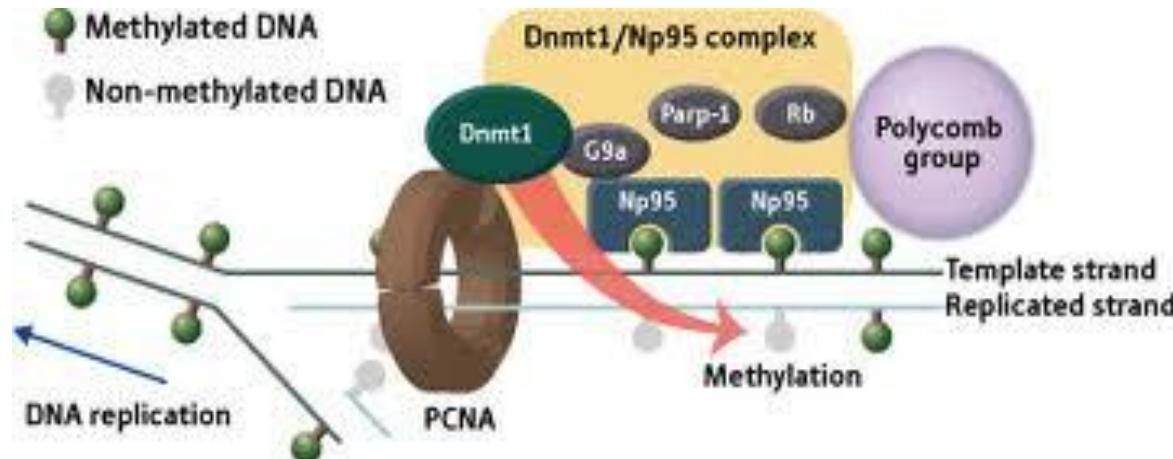
B

Chen Z , Riggs A D J. Biol. Chem. 2011;286:18347-18353

jbc

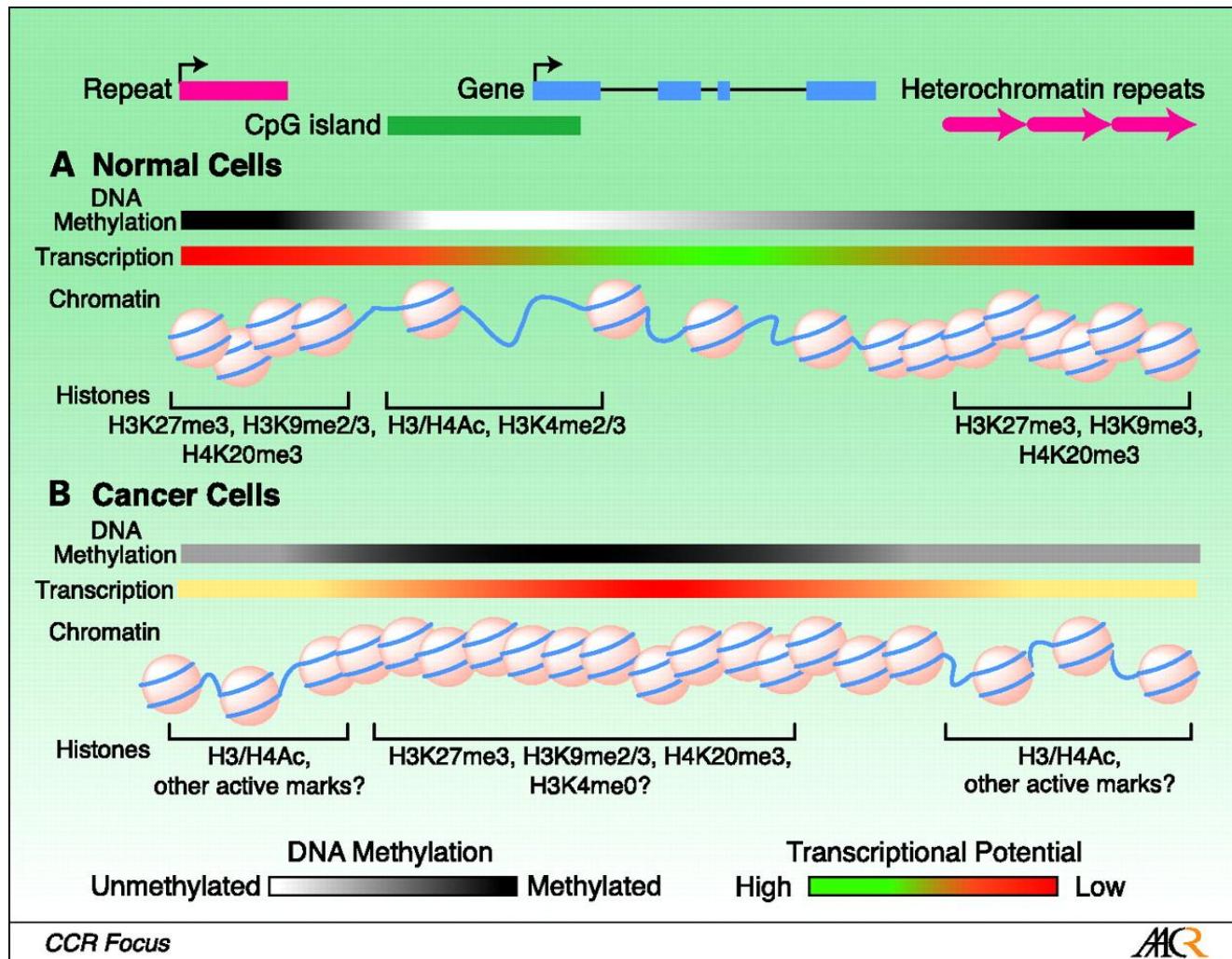
Podvojevanje DNA-metilacijskega vzorca

PCNA - "proliferating cell nuclear antigen" ki objame DNA

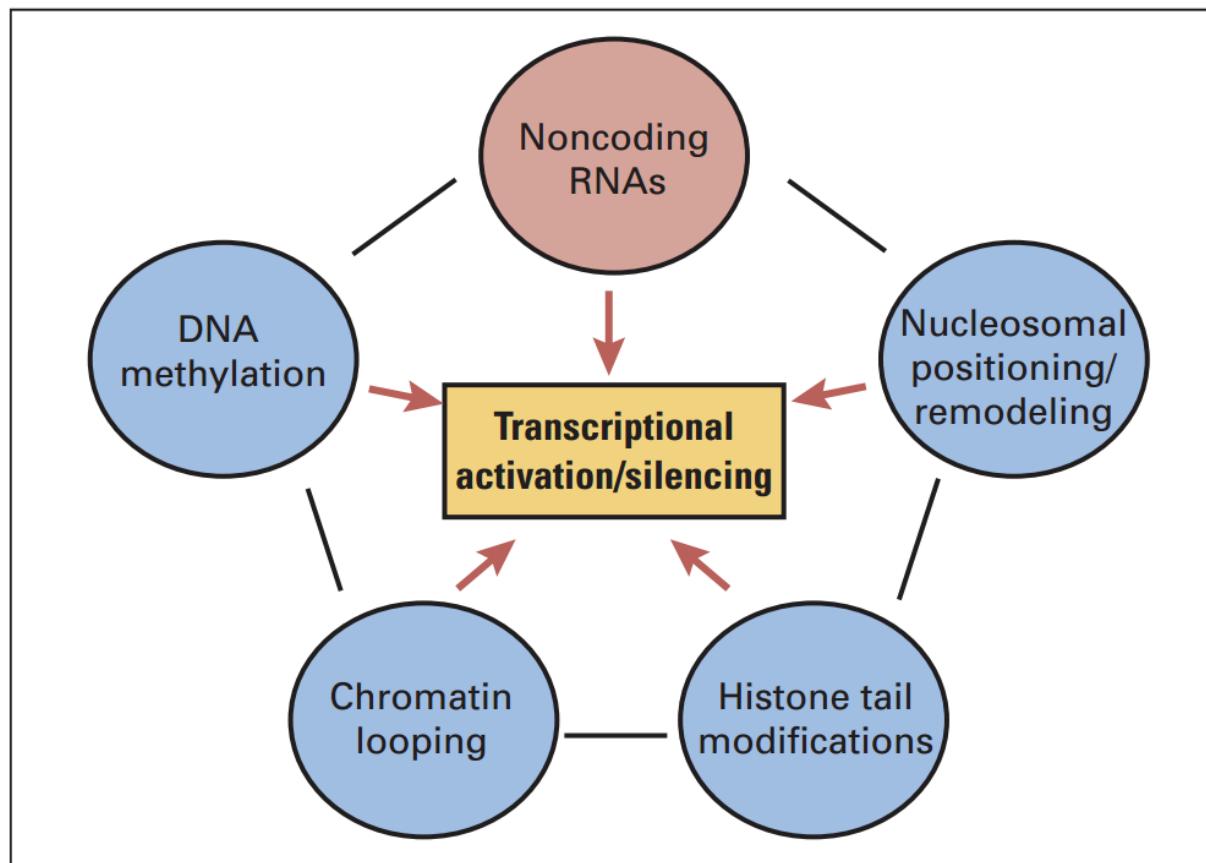
Np95 odkrije mesto metilacije v matrični verigi, sledi vezanje encima Dnmt1 (DNA-metil-transferaza) na Np95 in metilacija podvojene verige

Metilacija DNA in modifikacije histonov se pri raku spremenijo

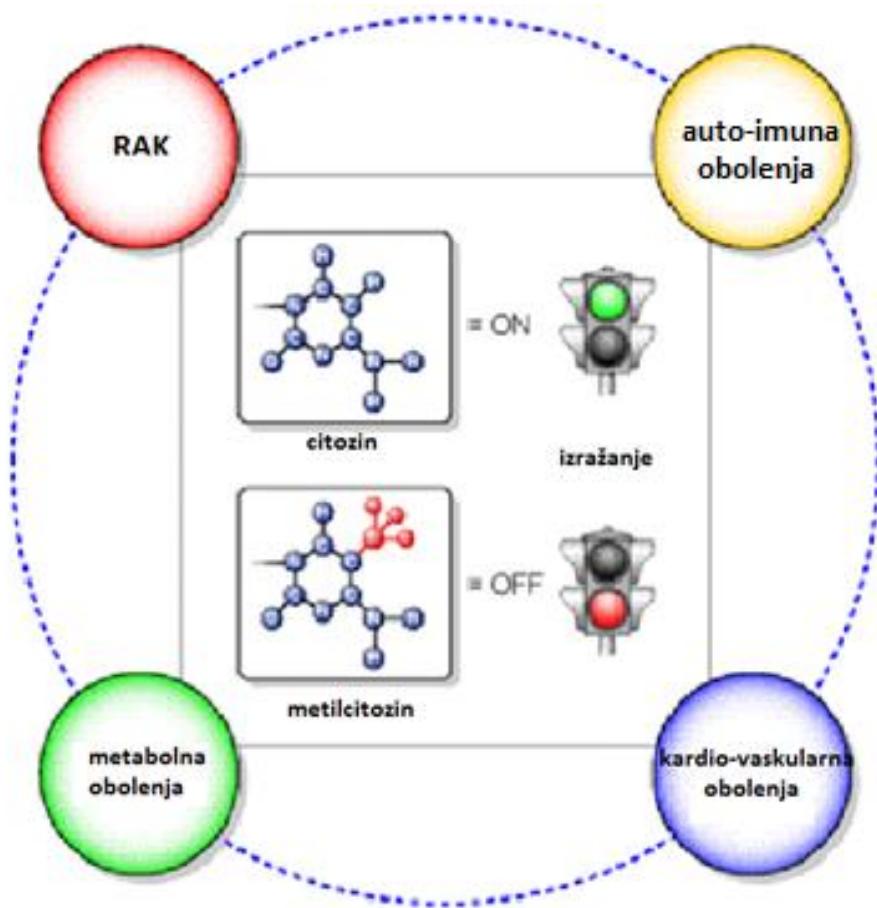

McCabe M T et al. Clin Cancer Res 2009;15:3927-3937

EPIGENETIKA RAKA

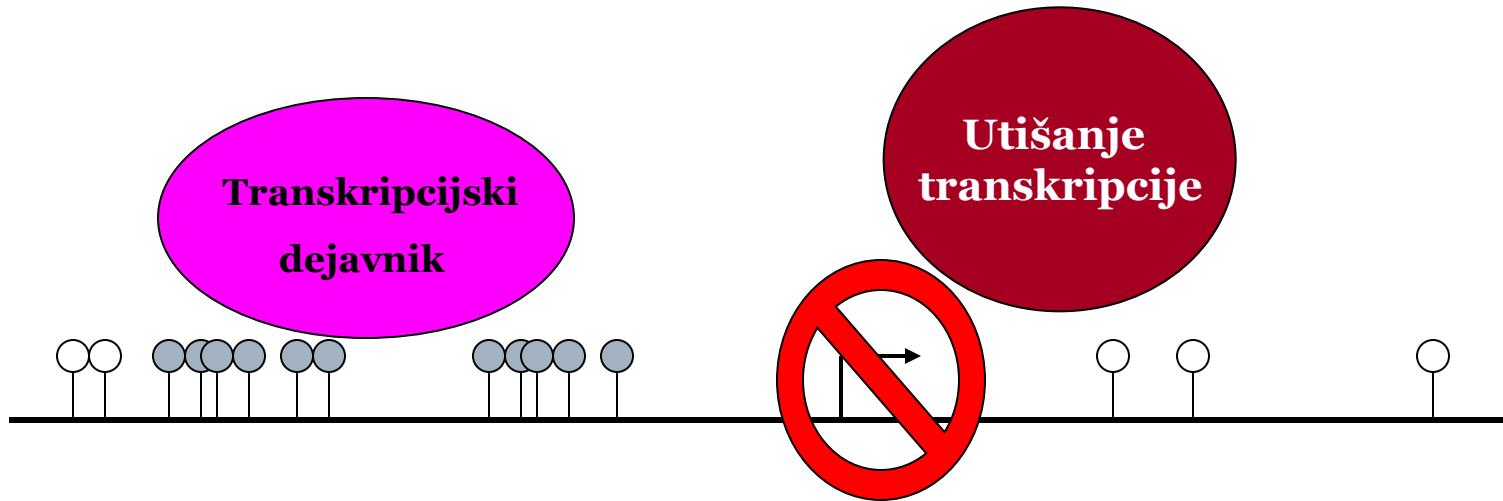

METILACIJA DNA in bolezni

Prirejeno po: Methyl Primer Express Software v1.0 Users Guide,
Applied Biosystems

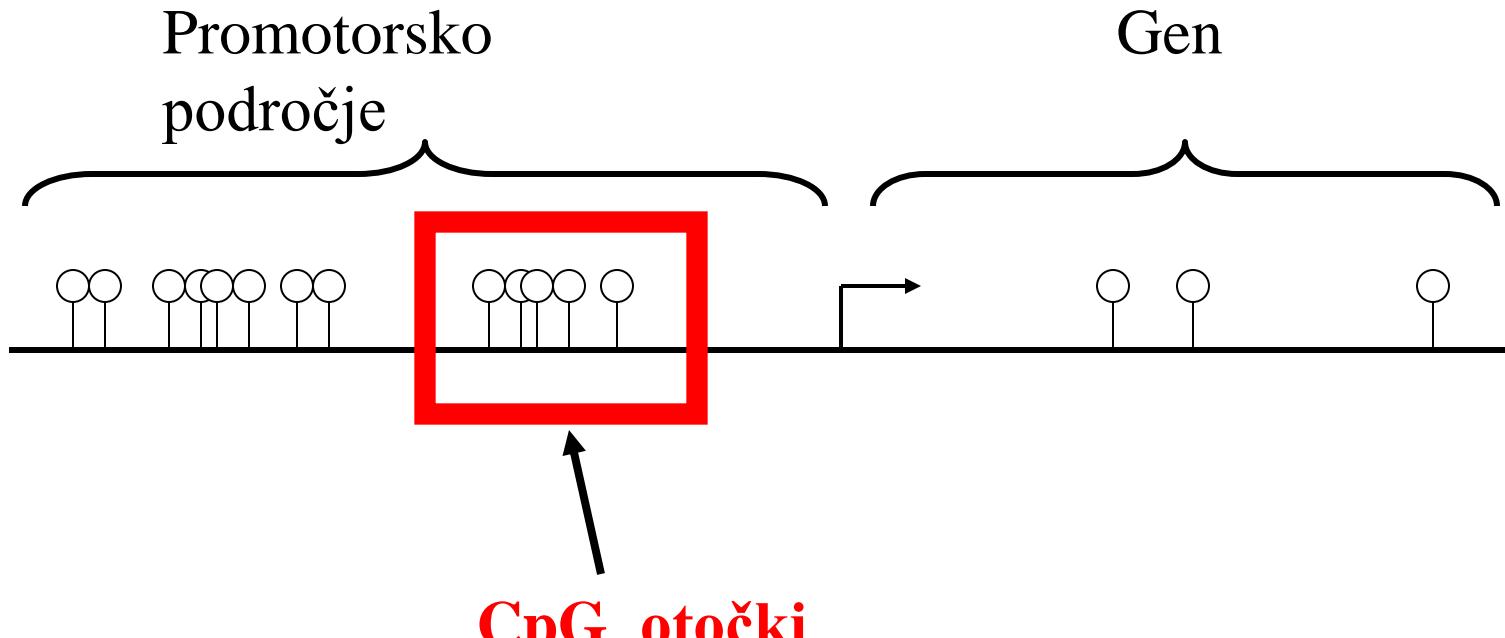
Posledica hipermetilacije promotorjev genov

○ = CpG

● = metil-CpG

Kako določiti metilacijo ?

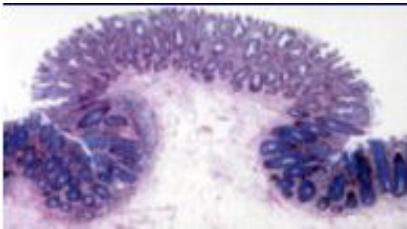
Metilacijo DNA določamo v **promotorski regiji** določenega gena, ki je **CpG bogata** in se nahaja na **5' koncu** gena.

Metode za detekcijo DNA metilacije

- Bisulfitno sekveniranje
- MS-SSCP; MS-DHPLC;
- Metilacijsko specifičen PCR (MSP)
- MS-HRM
- MLPA
- MethylLight
- MALDI-TOF masna spektrometrija
- Pirosekveniranje
- imunoprecipitacija (MeDIP)
-in mnogo drugih !!!

Korak 1 - izolacija DNA

(iz svežega biopsijskega vzorca, zamrznjenega tkiva, tkiva shranjenega v stabilizacijske raztopine npr.RNALater, tkiva vključenega v parafin, iz celic pridobljenih z mikrodisekcijo, krvi,...)

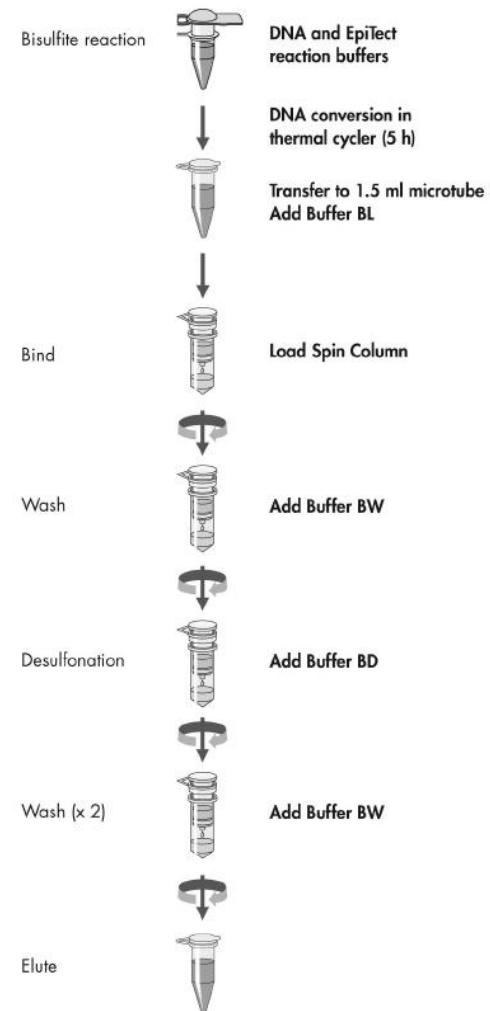
Korak 2 - bisulfitna reakcija

- pripravimo ustrezeno redčitev DNA
- dodamo bisulfitni koktejl
- s pomočjo ustreznega aparata izvedemo 5-urni proces več zaporednih inkubacij in denaturacij
- sledita čiščenje in elucija bisulfitno pretvorjene DNA
- pomagamo si z uporabo komercialnih kitov

Component	Volume per 25 µl reaction*	Volume per 10 µl reaction*	Final concentration	Step	Time	Temperature
Reaction mix						
2x EpiTect HRM PCR Master Mix	12.5 µl	5 µl	1x	Denaturation	5 min	95°C
10 µM (each) primer mix†	1.9 µl	0.75 µl	0.75 µM forward primer 0.75 µM reverse primer	Incubation	25 min	60°C
RNase-free water	Variable	Variable	—	Denaturation	5 min	95°C
Template DNA‡ (added at step 4)	Variable	Variable	5–10 ng/reaction §	Incubation	85 min (1 h 25 min)	60°C
Total volume per reaction	25 µl*	10 µl*	—	Denaturation	5 min	95°C
				Incubation	175 min (2 h 55 min)	60°C
				Hold	Indefinite†	20°C

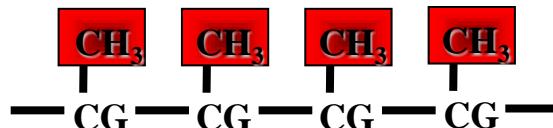
EpiTect Bisulfite Conversion Procedure

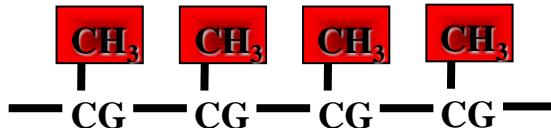
Bisulfitna reakcija

**Bisulfitna
modifikacija
DNA**

Metilirani CpG otočki

Nemetilirani CpG otočki

PCR

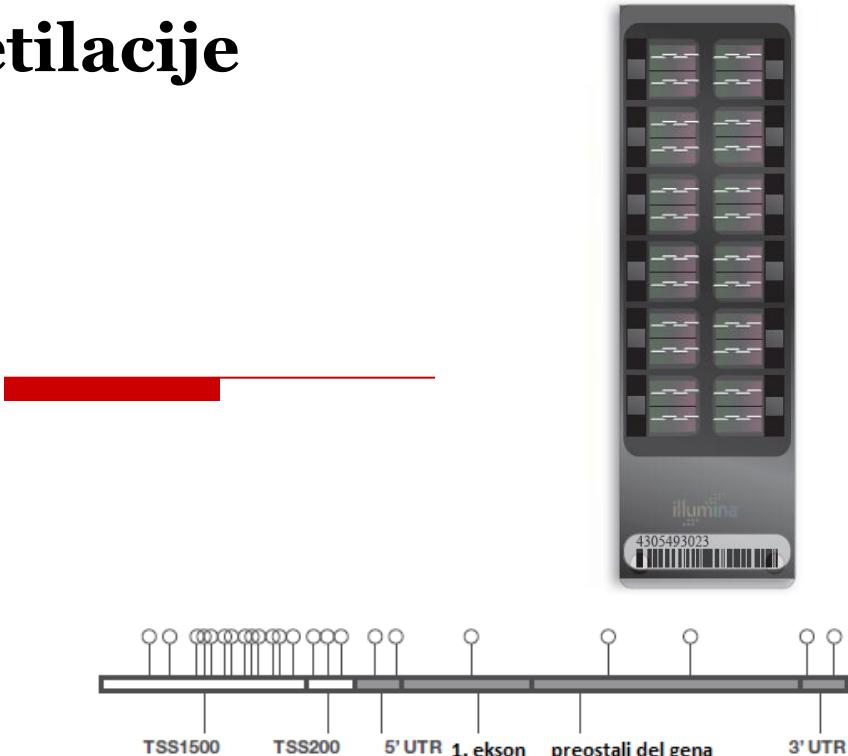
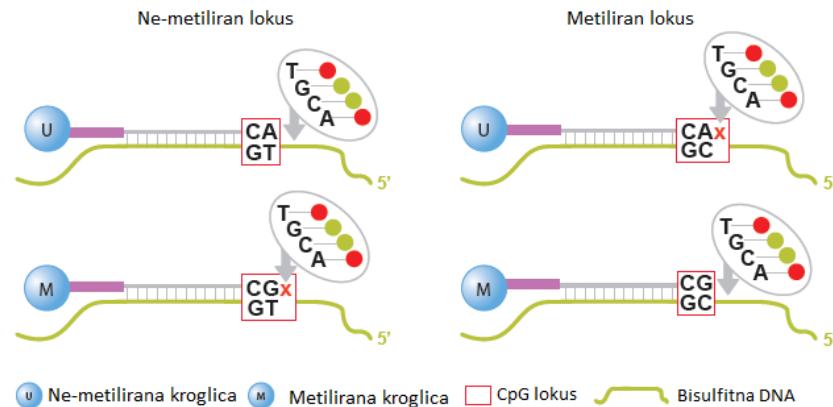
Ob prisotnosti bisulfita se nemetilirani citozini hidrolitično deaminirajo v uracile, metilirani citozini pa ostanejo nespremenjeni. V kasnejši verižni reakciji s polimerazo se namesto uracilov v verigo vključujejo timini. Spremenjeno (T) oz. nespremenjeno (C) zaporedje v DNA sekvenci nadalje dokazujemo.

Korak 3:

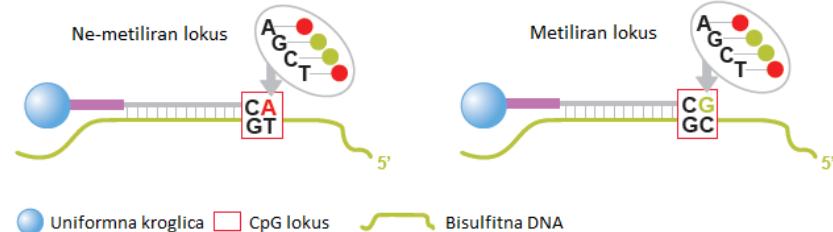
Vse-genomska analiza metilacije

450.000 CpG otokov

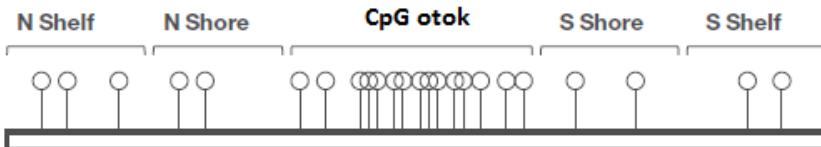
A. Infinium I

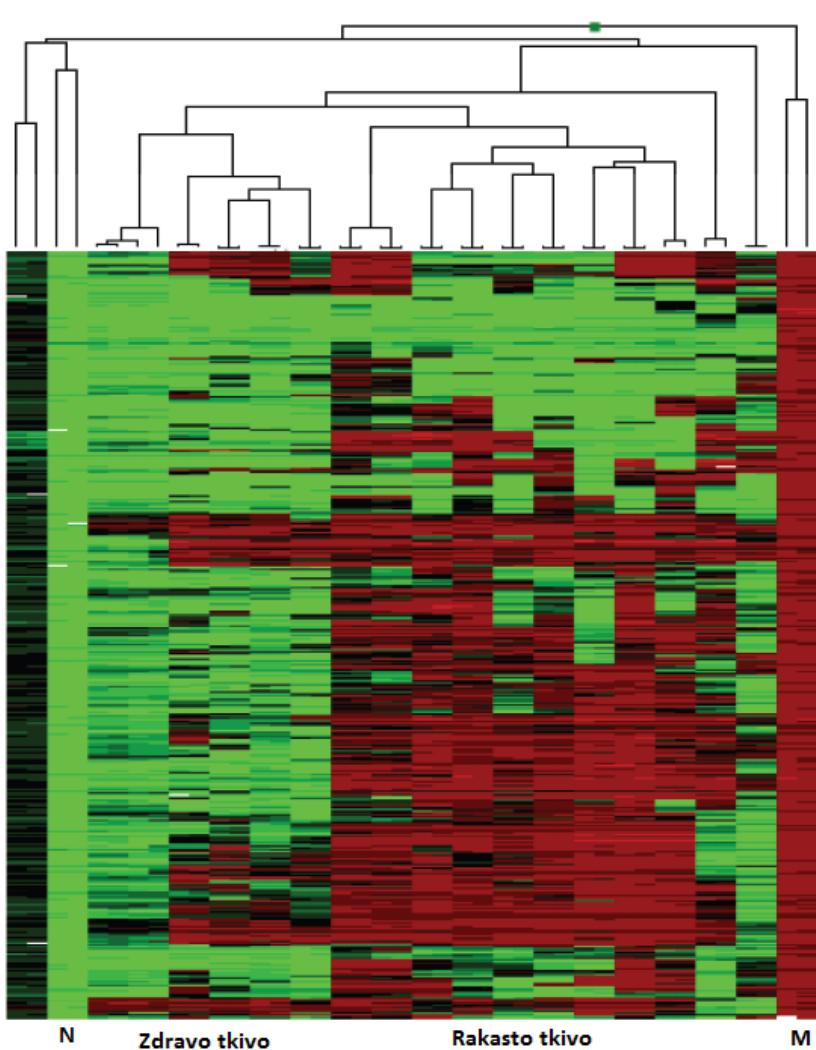
B. Infinium II

Feature Type	Genes Mapped	Percent Genes Covered	Number of Loci on Array
NM_TSS200	14895	0.79	2.56
NM_TS1500	17820	0.94	3.41
NM_5'UTR	13865	0.78	3.34
NM_1stExon	15127	0.80	1.62
NM_3'UTR	13042	0.72	1.02
NM_GeneBody	17071	0.97	8.97
NR_TSS200	1967	0.65	1.84
NR_TSS1500	2672	0.88	2.92
NR_GeneBody	2345	0.77	5.34

Rezultat vse-genomske analize:

gen	NORMAL 1	NORMAL 2	TUMOR 1	TUMOR 2	TUMOR 3
BLCAP	0.770115	0.7235704	0.9442897	0.9615089	0.9511719
TMEM25	0.2673522	0.3224146	0.9048566	0.9523582	0.6932387
CDO1	0.5809312	0.4483464	0.9053926	0.9148936	0.9036032
CXXC5	0.84	0.62	0.933	0.936	0.931
SERPINB5	0.8287671	0.8100899	0.9481865	0.939976	0.9665664

Korak 4: Izbranemu genu določimo promotorsko regijo

e!Ensembl BLAST/BLAT | BioMart | Tools | Downloads | Help & Documentation

Search: for

e.g. [BRCA2](#) or [rat X:100000..200000](#) or [coronary heart disease](#)

MLH1 | Ensembl/Havana merge gene: ENSG00000076242

Description mutL homolog 1, colon cancer, nonpolyposis type 2 (E. coli) [Source:HGNC Symbol;Acc:7127] [Type: protein coding Ensembl/Havana merge gene]

Location 3:37034823-37107380:1

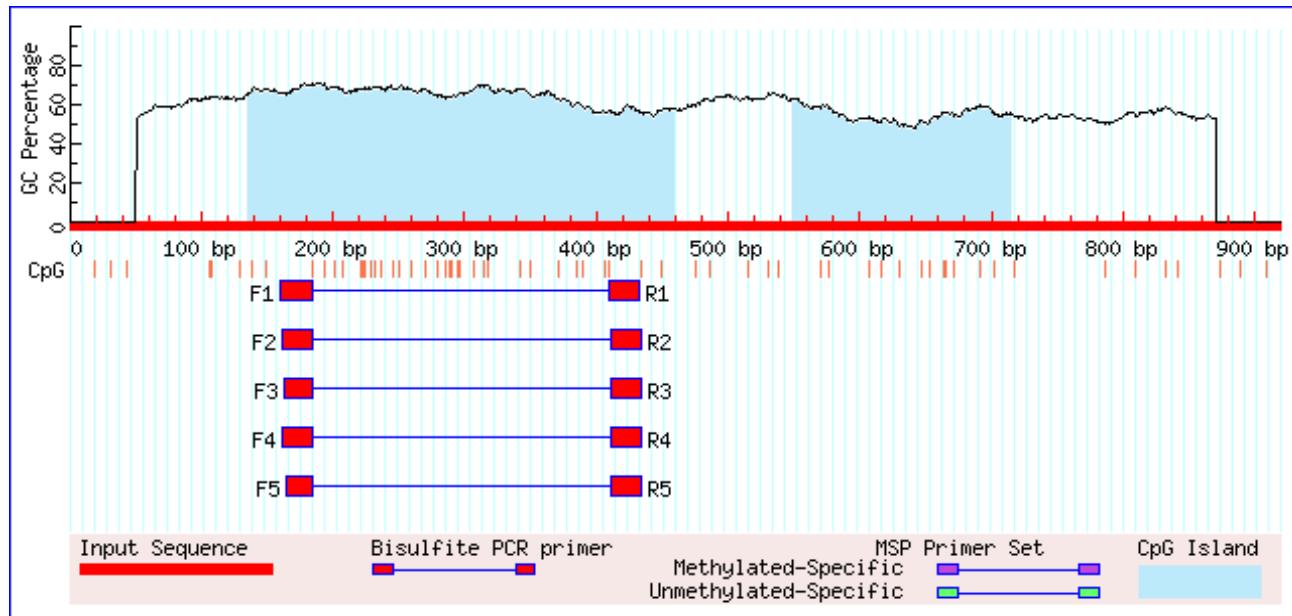
Source: e62; **Feature type:** Gene; **Species:** Homo sapiens;

Izberemo si želeni gen, npr. *MLH1*. Stran Ensembl nam pokaže gen, kot ga poznamo (introni, eksoni).

1	ENSE00001943203	37,034,823	37,035,154 -	2 332
Intron 1-2		37,035,155	37,038,109	2,955

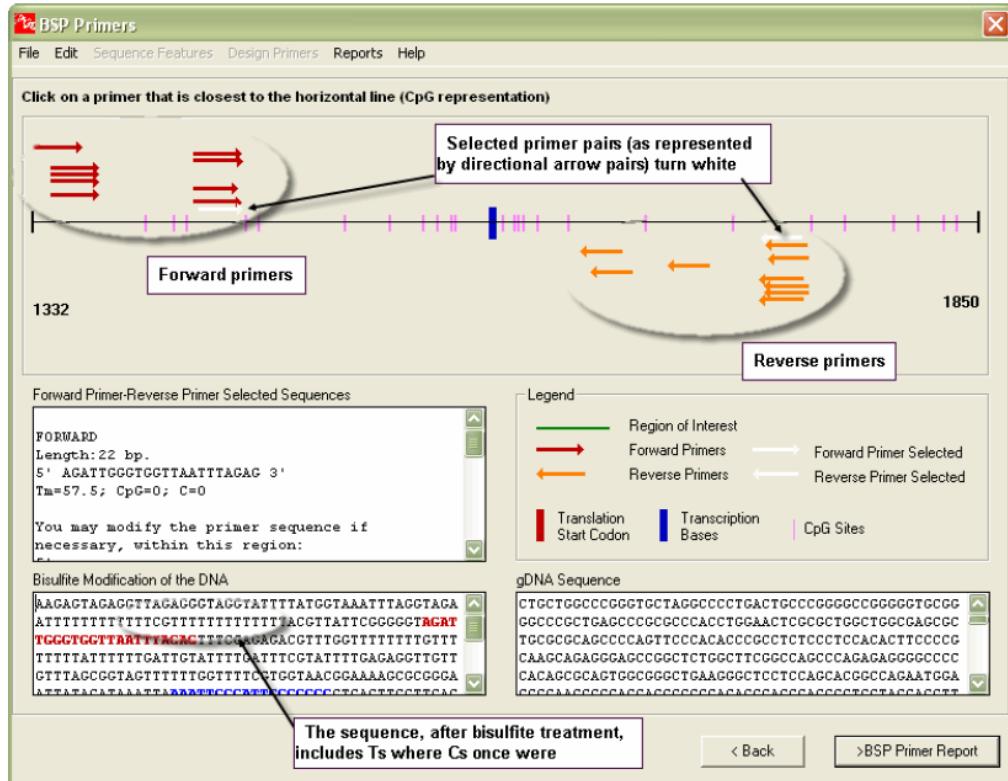
Določitev promotorja gena in CpG otoka v njegovem promotorju

Različni on-line programi, kot je npr. MethPrimer lahko izvedejo predikcijo CpG otoka (osnovni kriterij je vsaj 55% prisotnost GC parov). V program vnesemo naš odsek preiskovane sekvence in program nam izpiše stanje za npr. gen *MLH1*. Vidimo dva velika CpG otoka. Hkrati nam program ponudi tudi ustrezne oligonukleotidne začetnike za pomnoževanje želenega odseka.

Vir: <http://www.urogene.org/methprimer/index1.html>

Korak 5 - izbira oligonukleotidnih začetnikov

Methyl Primer Express®
Software
Version 1.0

Za določanje oligonukleotidnih začetnikov priporočajo program MethylPrimerExpress.

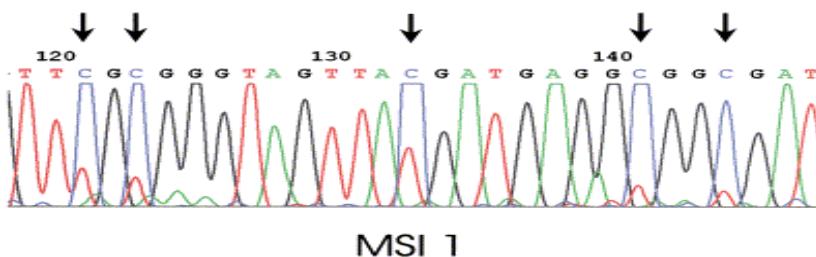
Želene začetnike nam nato izdelajo po naročilu – npr. Eurofins.

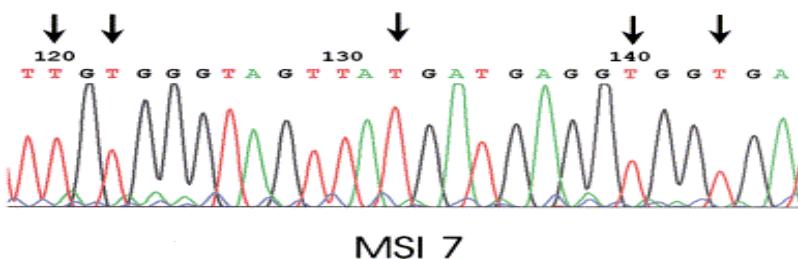
<http://www.eurofins.com/en.aspx>

Prirejeno po: Methyl Primer Express Software v1.0 Users Guide, Applied Biosystems

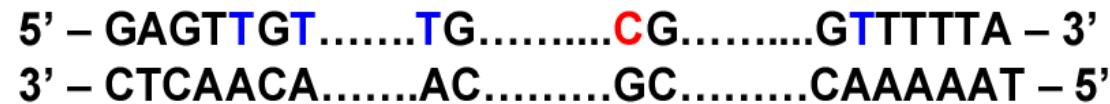
Korak 6: 1. Sekveniranje bisulfitno obdelane DNA

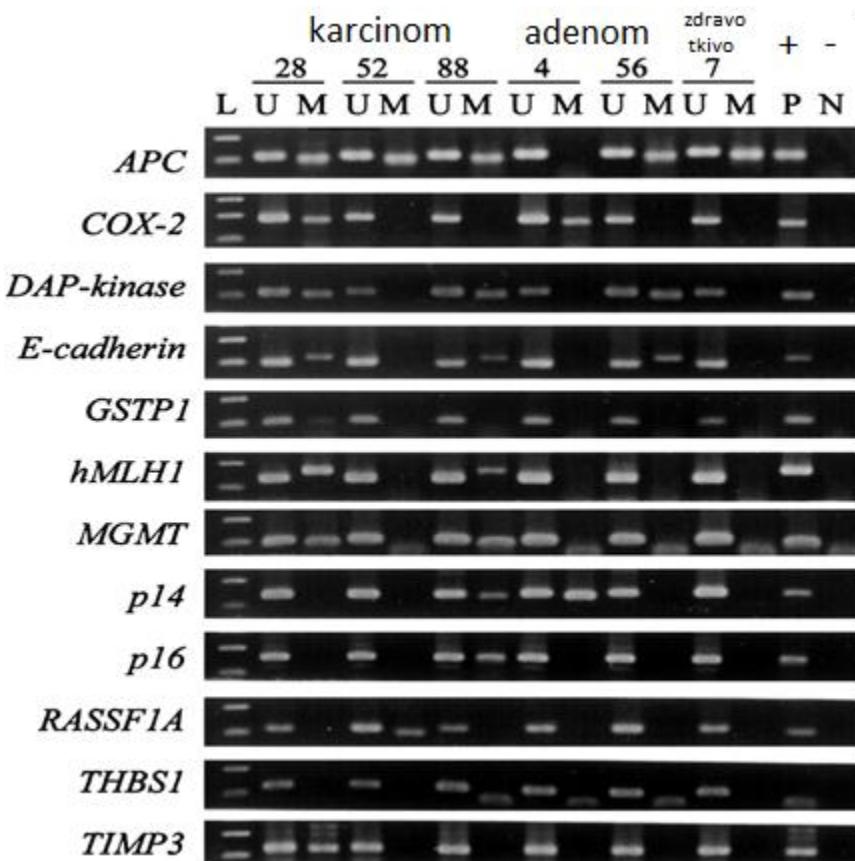
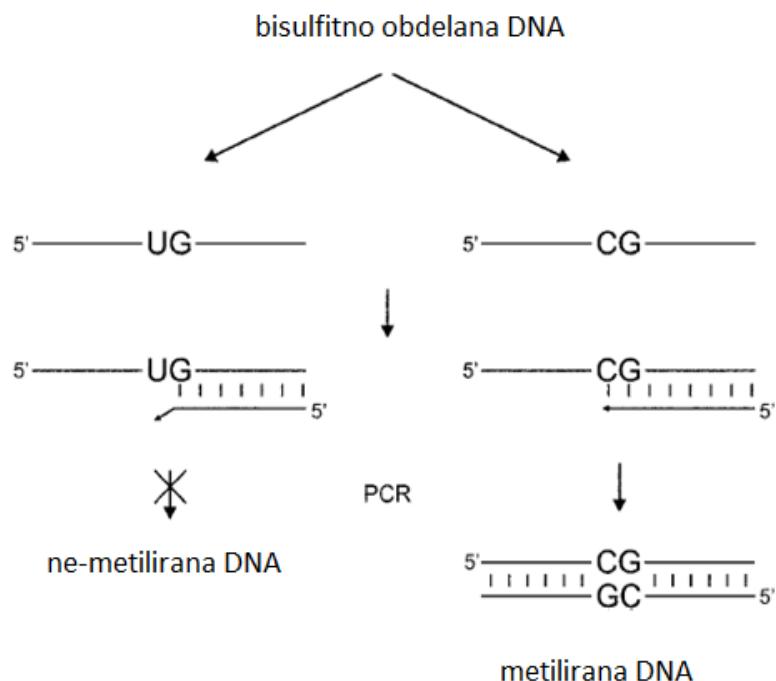
Denaturation
Bisulphite Reaction

PCR amplification (strand specific)

2. Metilacijsko specifičen PCR

3. MS-HRM – METILACIJSKO SPECIFIČNA ANALIZA

TALILNE KRIVULJE DNA PRI VISOKI LOČLJIVOSTI

(Methyl-Specific High Resolution Melting)

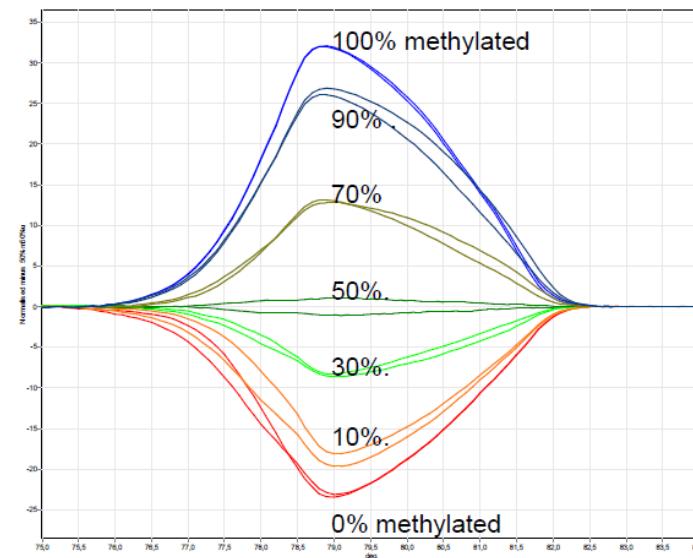
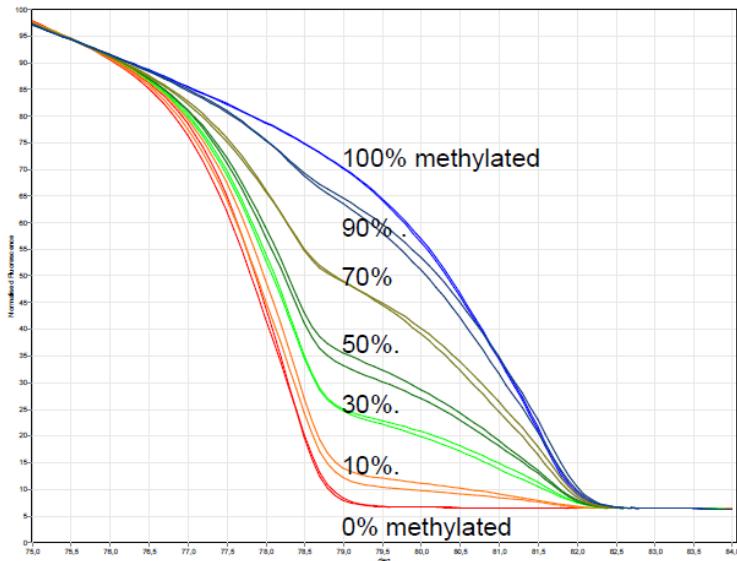
Component	Volume per 25 µl reaction*	Volume per 10 µl reaction*	Final concentration
Reaction mix			
2x EpiTect HRM PCR Master Mix	12.5 µl	5 µl	1x
10 µM (each) primer mix†	1.9 µl	0.75 µl	0.75 µM forward primer 0.75 µM reverse primer
RNase-free water	Variable	Variable	–
Template DNA‡ (added at step 4)	Variable	Variable	5–10 ng/reaction §
Total volume per reaction	25 µl*	10 µl*	–
Additional comments			
Initial PCR activation step	5 min	95°C	HotStarTaq Plus DNA Polymerase is activated by this heating step.
3-step cycling:			Important: Optimal performance is only assured using these cycling conditions
Denaturation	10 s	95°C	
Annealing	30 s	55°C	
Extension	10 s	72°C	Fluorescence data acquisition on the "Green" channel. Suitable for PCR products up to 150 bp. For longer PCR products, use 8 s extension time per 100 bp of PCR product length.
Number of cycles	45	5–10 ng template DNA	
	40	11–50 ng template DNA	
HRM analysis for:	2 s	65–95° C 0.1 °C increments	Fluorescence data acquisition on the "HRM" channel, for details see page 9.
Rotor-Gene Q			

Vir: <http://www.qiagen.com>

MS-HRM

Izkoriščamo možnost detekcije **razklenitve dvojnoverižne DNA zaradi zviševanja temperature.**

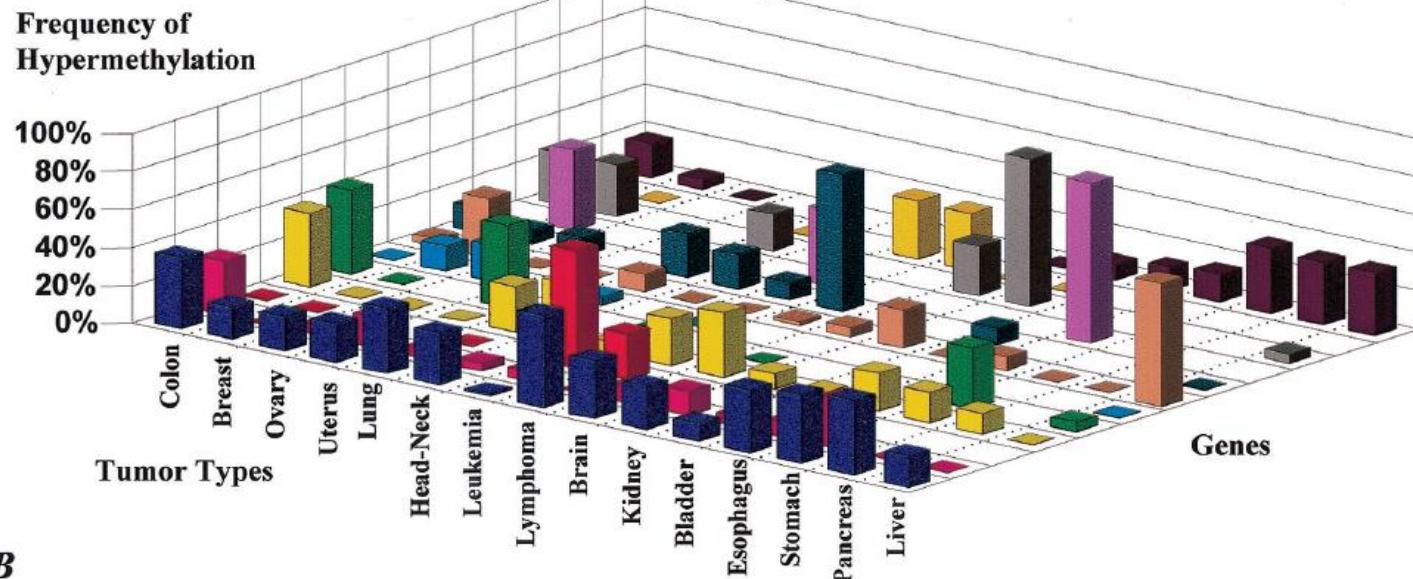
Metoda je:
-hitra, enostavna
-visoko občutljiva (0,1%)
-visoko ponovljiva

Prirejeno po: Wojdacz et al ,
Nucl. Acid Res. 2007 35(1):e41

Hipermetilacijski profil pri raku

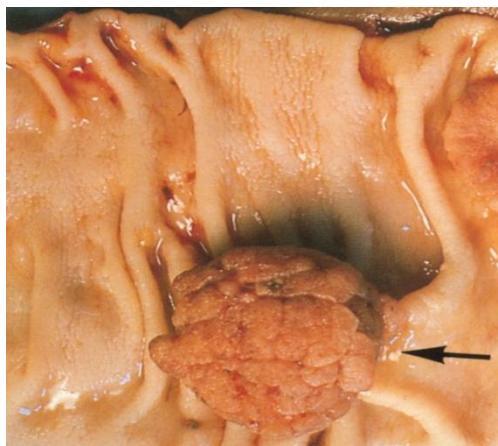
A

B

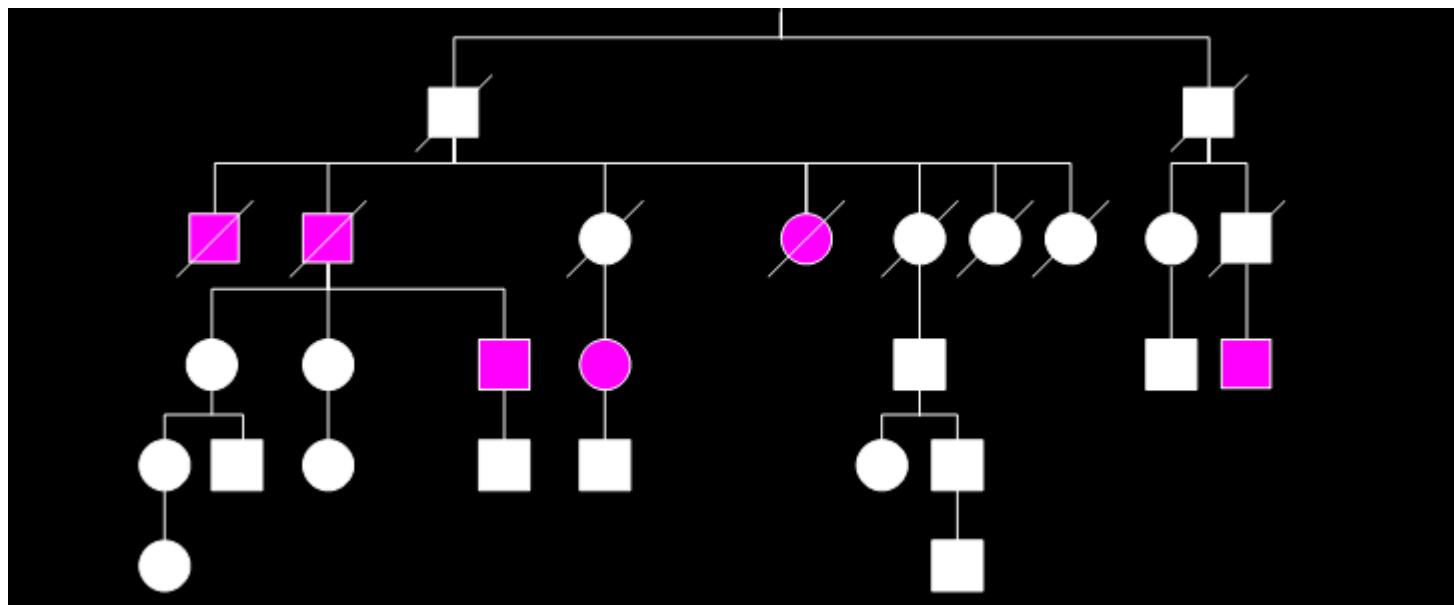
DEDNI NEPOLIPOZNI KOLOREKTALNI RAK - HNPCC (Sindrom Lynch)

- **avtosomno dominantno dedovanje**
- **pogostost bolezni 1 : 200-1000**
- **>90% tumorjev bolnikov izraža H-MSI**
- **Podedovane mutacije v genih popravljalnega mehanizma DNA neujemanja**
 - **MLH1, MSH2, MSH6, PMS1, PMS2**

DETEKCIJA SINDROMA LYNCH

(DRUŽINSKA ANAMNEZA)

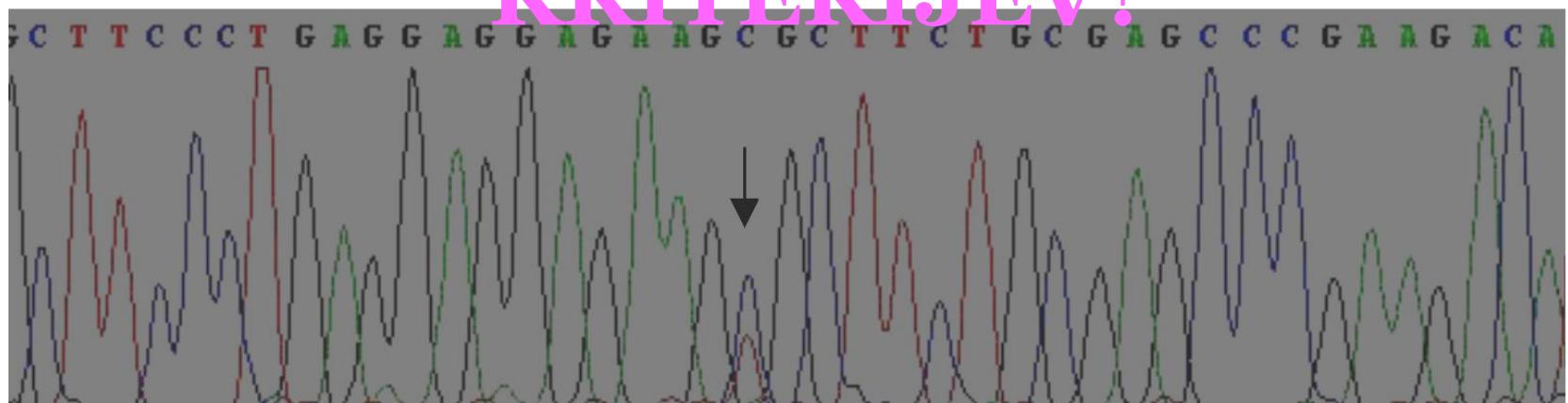

4 0

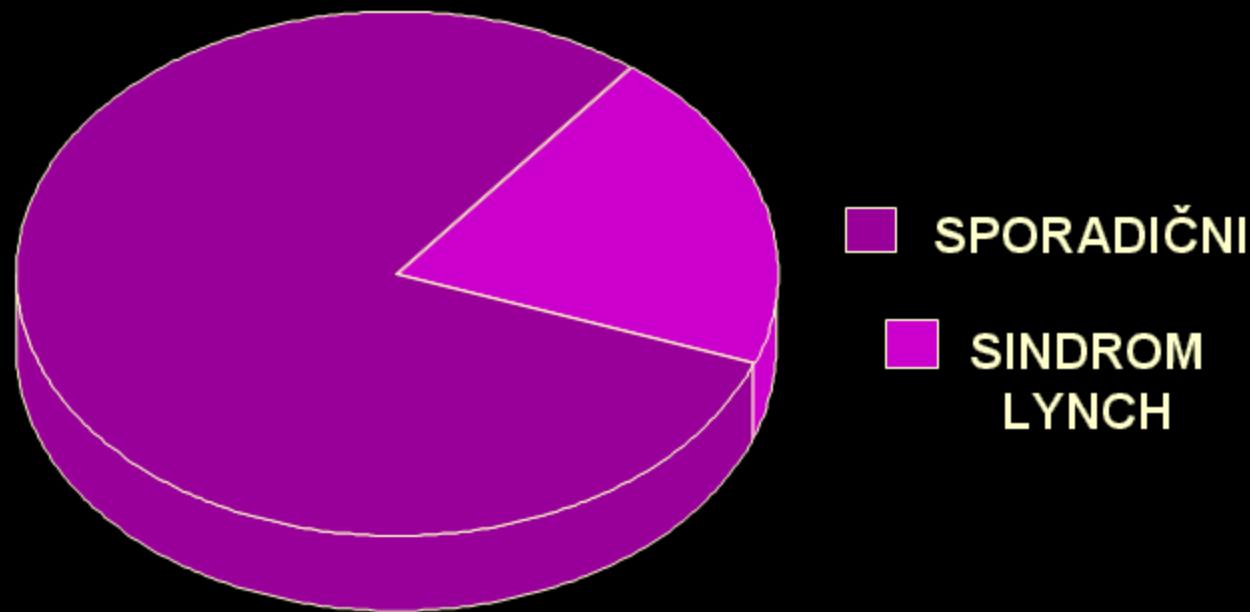
4 1

4 2

ALI LAHKO
PREPOZNAMO DRUŽINE S
SINDROMOM LYNCH SAMO
NA OSNOVI
MOLEKULARNOGENETSKIH
KRITERIJEV?

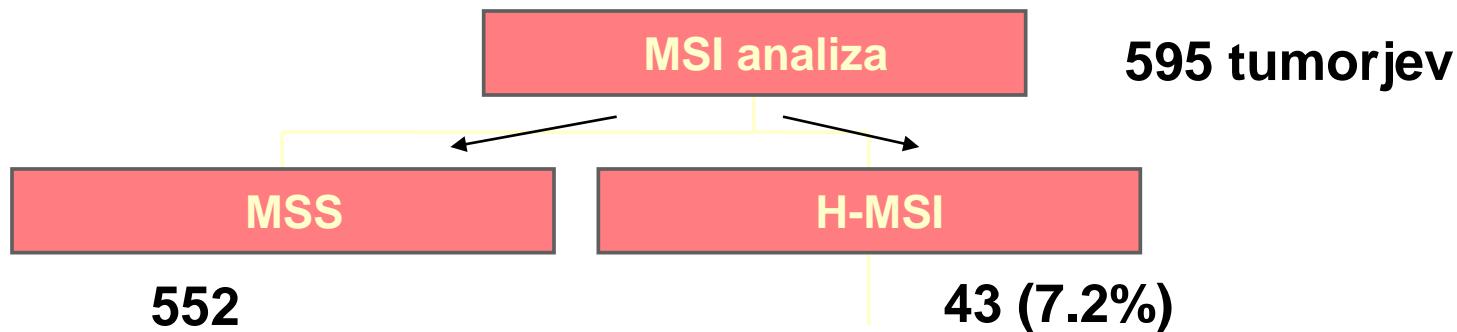
PORAZDELITEV VISOKO MSI TUMORJEV

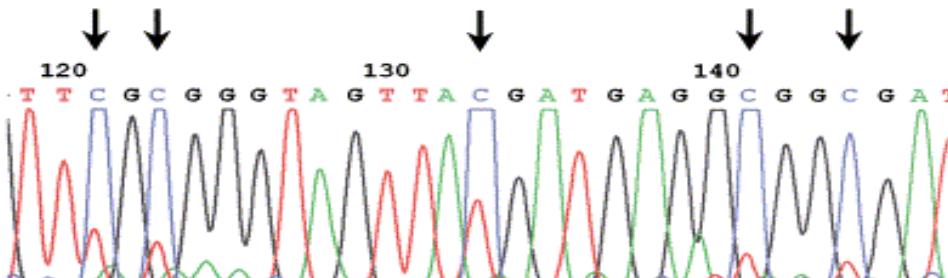
■ LYNCH-MUTACIJE V GENIH POPRAVLJALNEGA MEHANIZMA
DNA NEUJEMANJA

■ SPORADIČNI-HIPERMETILACIJA PROMOTORJA *MLH1*

NAKLJUČNO IZBRANI KOLOREKTALNI RAKI

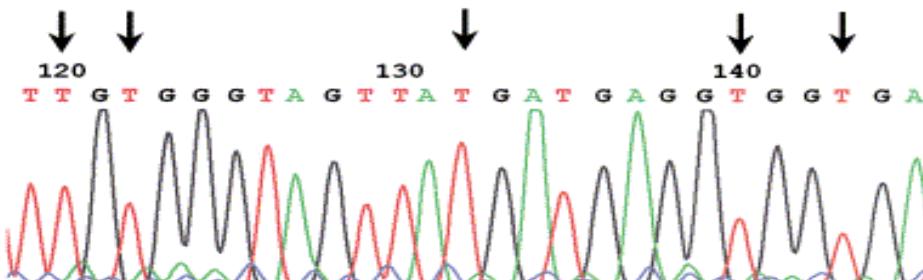

DOLOČITEV STOPNJE METILACIJE

Hipermetilacija

MSI 1

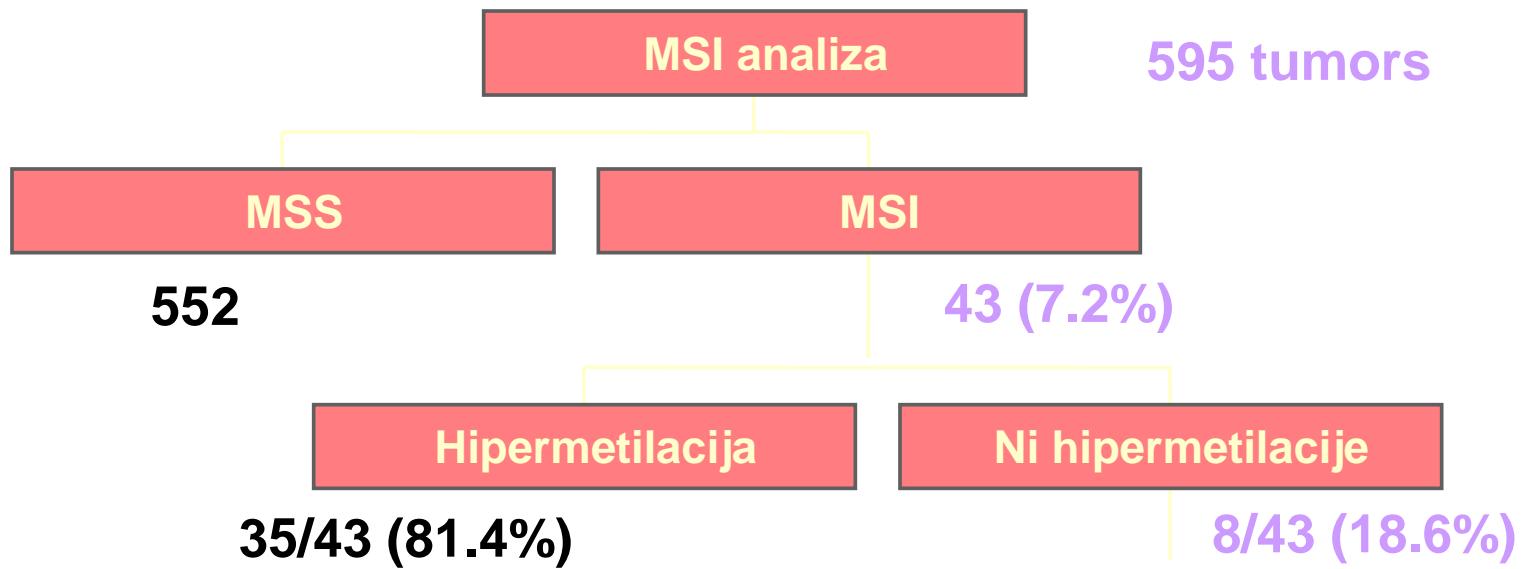

Ni Hipermetilacije

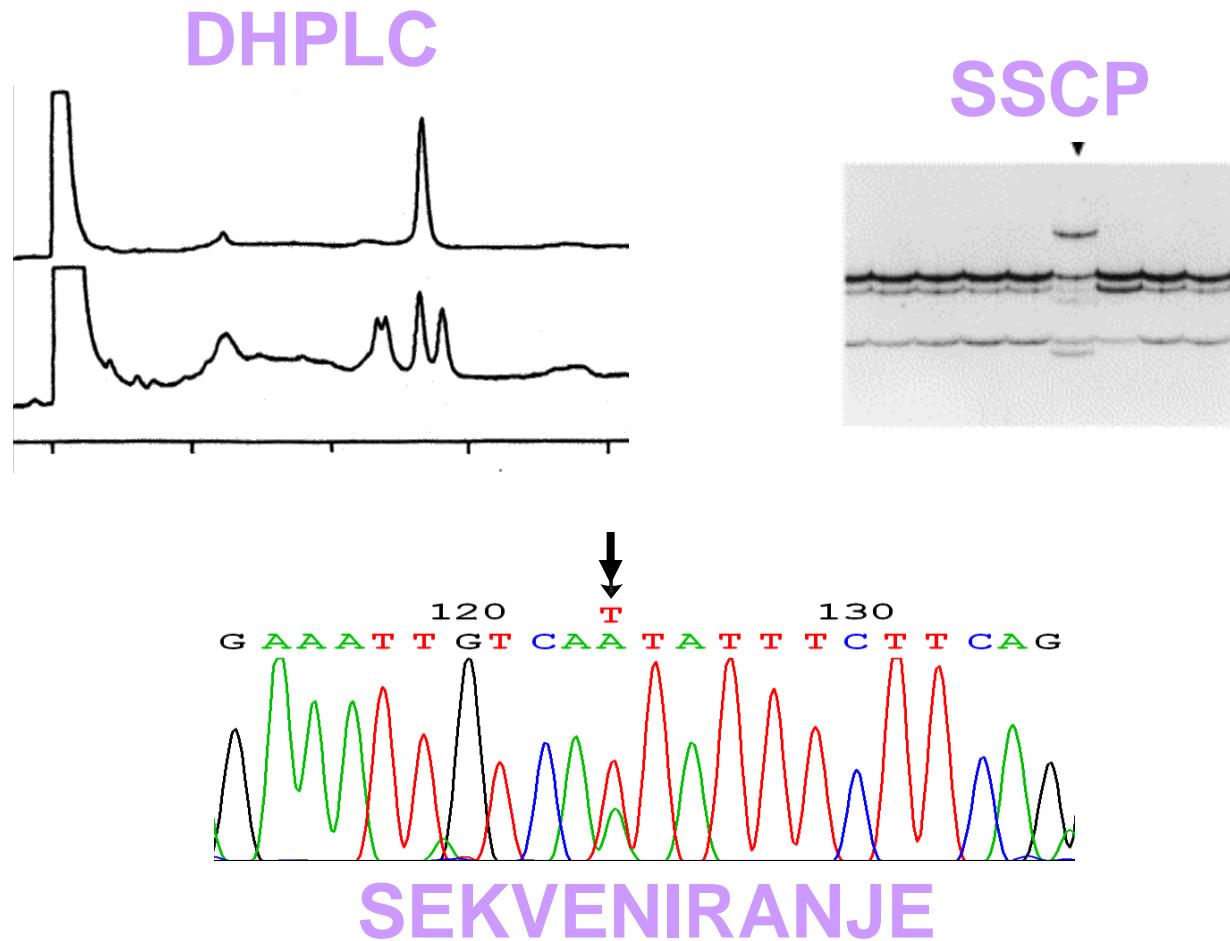
MSI 7

Stopnja metilacije promotorja gena MLH1 je bila določena s sekveniranjem z bisulfitom spremenjene DNA

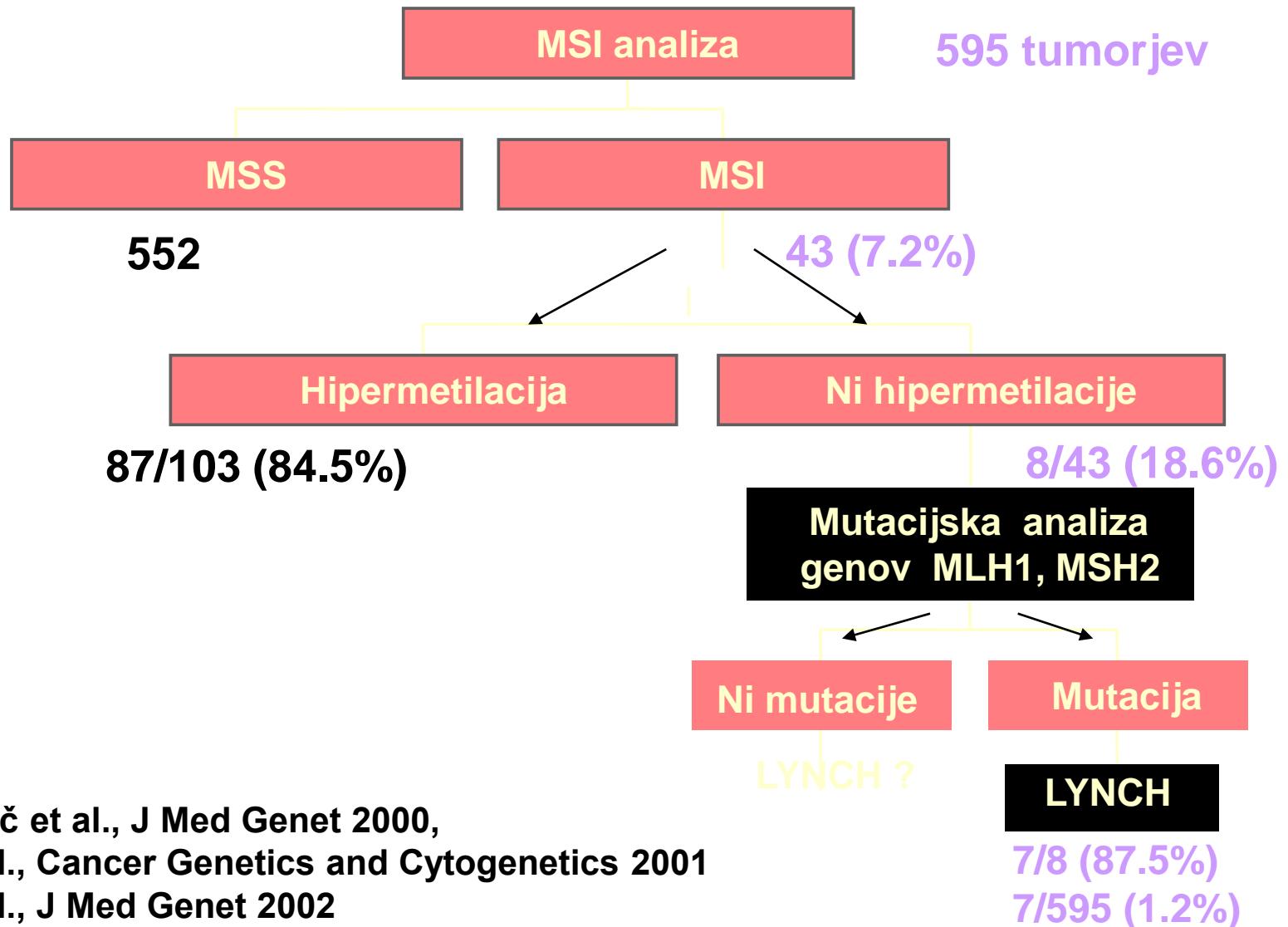
NAKLJUČNO IZBRANI KOLOREKTALNI RAKI

DOLOČANJE MUTACIJ V GENIH *MLH1* in *MSH2*

NAKLJUČNO IZBRANI KOLOREKTALNI RAKI

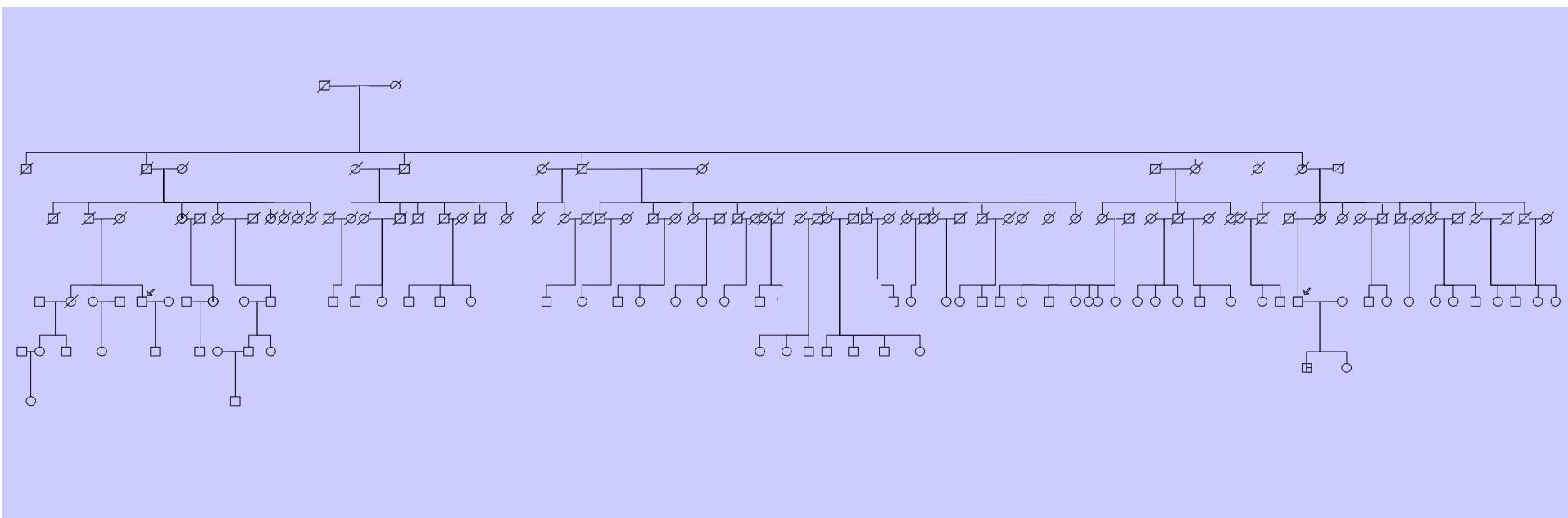

DETEKCIJA MUTACIJ

- **Amsterdamski kriterij
(družinska anamneza)**
 - ~ 60% verjetnost za odkritje mutacije
- **Molekularnogenetski kriterij**
 - 87.5% detekcija mutacije

ODRITJE NOVIH DRUŽIN S SINDROMOM LYNCH

(162 družinskih članov)

Ravnik-Glavač et al. Hum Hered 1998

Potočnik et al. Hum Hered 2000

Ravnik-Glavač et al., J Med Genet 2000,

Potočnik et al., Cancer Genetics and Cytogenetics 2001

SMISELNOST ODKRIVANJA DRUŽIN S SINDROMOM LYNCH

- OKRITJE PODEDOVANE MUTACIJE POMENI DOKONČNO DIAGNOZO O PRISOTNOSTI SINDROMA LYNCH
- OMOGOČENO JE GENETSKO SVETOVANJE IN TESTIRANJE PRED POJAVOM SIMPTOMOV ZA SORODNIKE S TVEGANJEM OBOLENJA
 - Olajšanje skrbi ne-noslicem mutacije
 - Preventivni programi za nosilce mutacij, ki imajo 80 % doživljenjsko tveganje
 - (periodični pregledi)

EPIGENETSKA TERAPIJA

- aktivirati epigenetsko utišane gene

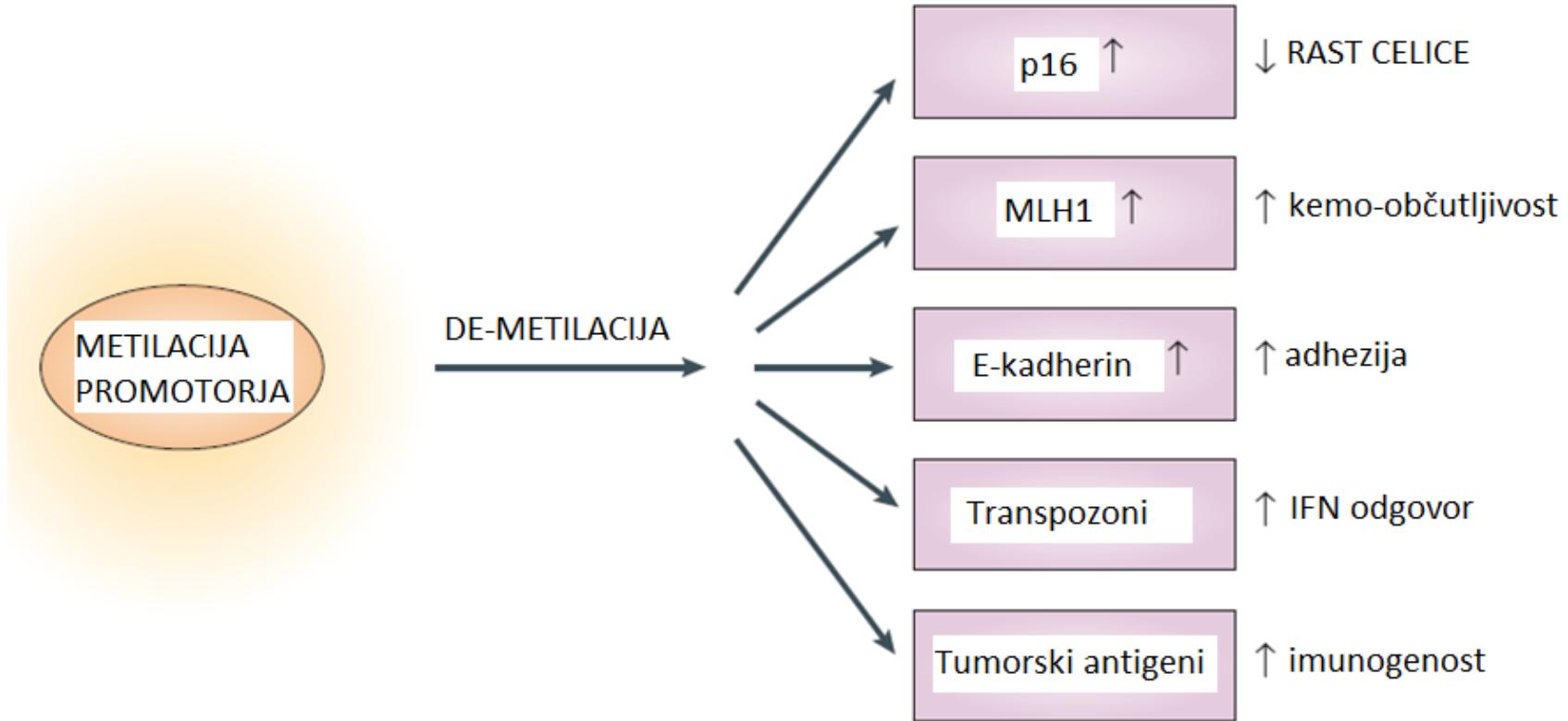
PREDNOSTI:

- nizek nivo doziranja (nižja toksičnost v primerjavi s kemoterapijo)
- učinek predvsem na celice, ki se hitro delijo

TEŽAVE:

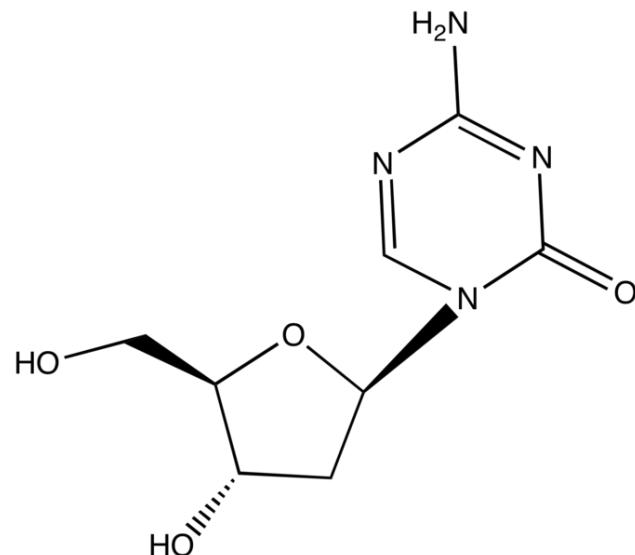
- specifičnost
- selektivnost
- uporaba pri otrocih in nosečnicah
- zaenkrat brez uspehov pri preživetju!!

Uporaba de-metilacije pri zdravljenju raka

- inhibitorji histonskih deacetilaz (HDAC inhibitorji)
- inhibitorji DNA metiltransferaz

Decitabine pri mielodisplastičnem sindromu (MDS)

5-aza-2'-deoxycytidine

Upočasni proces do transformacije v akutno mieloidno levkemija (AML)

Inhibitorji DNA metilacije, nukleozidni analogi in ne-nukleozidni analogi

Inhibitor	Structure	Dose range	Clinical trials	References	Inhibitor	Structure	Dose range	Clinical trials	References
5-Azacytidine		μM	Phase I, II, III: haematological malignancies	51	Hydralazine		μM	Phase I: cervical cancer	86
5-Aza-2'-deoxycytidine		μM	Phase I, II, III: haematological malignancies; cervical, non-small-cell lung cancer	52-55,129,130	Procainamide		μM	Preclinical	82-84
5-Fluoro-2'-deoxycytidine		μM	Phase I	47,66	EGCG		μM	Preclinical	80
5,6-Dihydro-5-azacytidine		μM	Phase I, II: ovarian cancer and lymphomas	65	Psammaplin A		nM-μM	Preclinical	79
Zebularine		μM-mM	Preclinical	16,74	MG98	N/A	N/A	Phase I: advanced/metastatic solid tumours	77-78
					RG108		μM	Preclinical	75

Current testing and clinical application of DNA methylation for cancer

Diagnosis and early detection

Study	Cancer type	Gene	Tissue	Sensitivity
Belinsky et al (129)	Lung	<i>p16^{INK4A}, PAX5B, MGMT, DAPK, GATA5, RASSF1A</i>	Sputum	64%
Gonzalgo et al (130)	Prostate	<i>GSTP1</i>	Urine	58%
Hoque et al (131)	Prostate	<i>GSTP1, p16^{INK4A}, p14^{ARF}, MGMT</i>	Urine	87%
Chen et al (132)	Colon	<i>VIM</i> exon1	Stool	43%
Lenhard et al (133)	Colon	<i>HIC1</i>	Stool	42%
Krassenstein et al (134)	Breast	<i>DAPK, RARB, p16^{INK4A}, p14^{ARF}, RASSF1A, GSTP1</i>	Nipple aspirate	82%

Prognosis

Study	Cancer Type	Gene	Outcome
Lu et al (114)	Lung	<i>DAPK</i>	HR for death (M vs. U) 1.69
Brock et al (117)	Lung	<i>p16, H-cadherin, APC, RASSF1A</i>	HR for death (M vs. U) up to 15.5
Harbeck et al (115)	Breast	<i>PITX2</i>	HR for distant recurrence (M vs. U) 2.35
Alumkal et al (119)	Prostate	<i>ASC, CDH-13</i>	HR for PSA recurrence (M vs. U) 5.64

HR (hazard ratio) = razmerje tveganosti

McCabe MT et al. Clin Cancer Res 2009;15 (12)

Prediction of Response				
Study	Cancer Type	Gene	Therapy	Outcome
Esteller et al (121)	Glioma	<i>MGMT</i>	Carmustine	HR for death U vs. M: 9.5
Hegi et al (122)	Glioma	<i>MGMT</i>	Temozolomide	HR for death U vs. M: 2.2
Taniguchi et al (126)	Ovarian	<i>FANCF</i>	Cisplatin	In vitro assays IC50, <1.0 µmol/L (S), >1.0 µmol/L (RS)
Satoh et al (125)	Gastric	<i>CHFR</i>	Taxane	Increased sensitivity in in vitro assays
Agrelo et al (128)	Colon	<i>Werner-1</i>	Irinotecan	OS 39.4 (M) vs. 20.7 (U) months <i>P</i> < 0.05

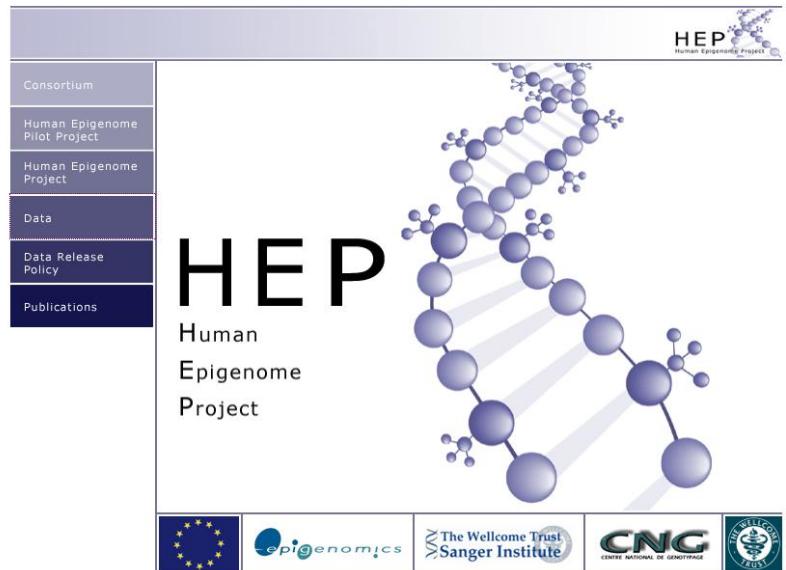
- Abbreviations: HR, hazard ratio; PSA, prostate-specific antigen.

Koristne e-povezave:

<http://www.epigenome.org/index.php>

<http://www.methdb.de/>

<http://www.protocol-online.org/>

http://hstalks.com/main/search_bar.php?s=dna+methylation&l=252&k=TALK

(za ogled predavanj mnogih profesorjev z uglednih univerz je potrebna predhodna registracija)